

Metodički pristup romanima realizma u gimnazijskoj nastavi

Kovaček, Tajana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:851596>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

TAJANA KOVAČEK

**METODIČKI PRISTUP ROMANIMA REALIZMA U GIMNAZIJSKOJ
NASTAVI**

Diplomski rad

Pula, svibanj 2016.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

TAJANA KOVAČEK

**METODIČKI PRISTUP ROMANIMA REALIZMA U GIMNAZIJSKOJ
NASTAVI**

Diplomski rad

JMBAG: 0303023668, redoviti student

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost

Kolegij: Sustavi, metode i pristupi u metodici književnog odgoja i obrazovanja

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: filologija

Znanstvena grana: kroatistika

Mentor: doc. dr. sc. Marko Ljubešić

Pula, svibanj 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Tajana Kovaček, kandidat za magistra hrvatskoga jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 17. svibnja 2016.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Tajana Kovaček dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Metodički pristup romanima realizma u gimnazijskoj nastavi* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 17. svibnja 2016.

Potpis

SADRŽAJ

1.UVOD	2
2.ZASTUPLJENOST ROMANA REALIZMA U NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU MZOS-A ZA TREĆE RAZREDE GIMNAZIJE	4
3.EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	6
3.1Problem i cilj istraživanja	6
3.2Polazne hipoteze	6
3.3Ispitanici.....	7
3.4Instrument.....	7
3.5Postupak istraživanja.....	7
3.6Rezultati i diskusija	8
3.7Prikaz rezultata i diskusija	8
4.METODIČKI SUSTAVI NASTAVE KNJIŽEVNOSTI	28
4.1Dogmatsko-reproduktivni sustav	30
4.2Reproduktivno-eksplikativni sustav	30
4.3Interpretativno-analički sustav	31
4.4Problemsko-stvaralački sustav	32
4.5Korelacijsko-integracijski sustav.....	34
4.6Komunikacijski sustav	35
4.7Multimedijski sustav.....	36
4.8Timski sustav	37
4.9Projektni sustav	38
5.METODIČKI PRISTUP ROMANU <i>ANA KARENJINA</i>	40
5.1Otvoreni sustav.....	40
5.2Shematski prikaz otvorenoga metodičkog sustava	41
5.3 <i>Ana Karenjina</i> u modelu otvorenoga metodičkog sustava	42
6.ZAKLJUČAK	57
7.LITERATURA	59
8.SAŽETAK	61
9.SUMMARY	62
10.POPIS GRAFOVA	63
11.POPIS SLIKA	64
12.POPIS TABLICA.....	65
13.PRILOZI.....	66
13.1 Upitnik za empirijsko istraživanje	66

1. UVOD

Tema ovoga rada jest pristup romanima realizma u gimnazijskoj nastavi. Prema Nastavnom planu i programu oblikovan je popis lektire za svaki razred prema kojemu nastavnici Hrvatskoga jezika interpretiraju književna djela te smo stoga odlučili na primjeru *Ane Karenjine* prikazati novi pristup lektiri kako bismo istaknuli važnost obrade lektire u suvremenim sustavima i potaknuli učenike na čitanje.

Posebna pažnja bit će posvećena Nastavnom planu i programu za gimnazije koje je propisalo Ministarstvo obrazovanja, znanosti i športa i objavilo 1995. godine te će se utvrditi u kojoj su mjeri zastupljeni romani realizma u nastavi Hrvatskoga jezika.

Također će biti prikazani i rezultati empirijskoga istraživanja provedenog u Istarskoj županiji. Empirijsko istraživanje provedeno je u Srednjoj školi Buzet, pazinskoj Gimnaziji i strukovnoj školi Jurja Dobrile, Srednjoj školi Mate Balote u Poreču i Gimnaziji Pula. Istraživanje je bilo usmjereno k analizi mišljenja i stavova učenika trećih razreda gimnazije prema čitanju romana, s osobitim osvrtom na romane realizma, utvrđivanju mišljenja o zastupljenosti romana realizma u lektiri te definiraju odnosa prema romanima realizma.

Cilj je ovoga istraživanja potvrditi ili negirati početno postavljene hipoteze a to su da učenici/učenice trećih razreda gimnazije u prosjeku nedovoljno čitaju te da u prosjeku najviše čitaju prozu i to najviše kao dio obavezne lektire. Pretpostavka je bila i da su učenicima/učenicama romani realizma koji su na popisu lektire zanimljivi za čitanje. Također smo pretpostavili da učenici/učenice smatraju da ima previše romana realizma za čitanje tijekom školske godine i da smatraju da nemaju dovoljno vremena za čitanje svih romana realizma koji su na popisu lektire. Isto tako, polazna nam je hipoteza bila da učenici/učenice umjesto čitanja lektire koriste i druge izvore te da smatraju da ih druge obaveze sprječavaju u čitanju lektire. Zatim smo pretpostavili da smatraju da su teme realizma privlačne današnjoj mladeži. Na kraju smo željeli saznati mišljenje učenika o korisnosti gledanja ekranizacija romana te smo pretpostavili da smatraju kako je korisno pogledati ekraniziranu verziju romana poslije čitanja

Poseban naglasak stavit će se na utvrđivanje recepcije romana realizma i primjenjivost u svakodnevnim situacijama te će se na temelju dobivenih rezultata

ponuditi novi metodički pristup romanu *Ana Karenjina* Lava Nikolajeviča Tolstoja u otvorenome metodičkom sustavu. Koristeći ovaj metodički sustav želimo potaknuti provedbu nastave u najsuvremenijim metodičkim sustavima, a samim time da se učenici u potpunosti uključe u nastavni proces i da pritom iskažu svoja iskustva, mišljenja i stavove. *Ana Karenjina* čini se kao najbolji primjer, odnosno model za metodičku obradu romana zbog toga što rezultati empirijskoga istraživanja pokazuju da je to roman koji ispitanici gimnazijalci najmanje čitaju, a cilj svakoga nastavnika književnosti je motivirati učenika na čitanje. Usto, tu je i činjenica da je to nezaobilazna lektira i jedan od najpoznatijih romana svjetske književnosti. Treba uzeti u obzir i složenost romana te će se u radu na konkretan način prikazati mogućnost interpretacije zaobilazeći tradicionalnu nastavu. U radu će se prikazati i ostali metodički sustavi nastave književnosti, od najstarijeg dogmatsko-reproduktivnog, pa sve do najsuvremenijeg otvorenog sustava.

Cilj ovoga rada svakako je da se potakne na rad u suvremenim metodičkim sustavima, s posebnim naglaskom na otvoreni metodički sustav.

2. ZASTUPLJENOST ROMANA REALIZMA U NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU MZOS-A ZA TREĆE RAZREDE GIMNAZIJE

Da bismo utvrdili u kojoj su mjeri romani realizma zastupljeni u nastavi Hrvatskoga jezika u trećim razredima gimnazija, prethodno smo proučili Nastavni plan i program¹ za gimnazije Ministarstva obrazovanja, znanosti i športa koji je objavljen 1995. godine.

Romani realizma pojavljuju se tek u trećem razredu gimnazija, odnosno srednjih škola. No, tijekom trećeg razreda, gimnazijalci se susreću s najpoznatijim imenima i djelima europskoga i hrvatskoga realizma. Od europskih autora zastupljeni su francuski književnici Honore de Balzac i Gustave Flaubert, od ruskih predstavnika tu su Ivan S. Turgenjev, Nikolaj V. Gogolj, Fjodor M. Dostojevski, Lav N. Tolstoj i francuski naturalisti Emil Zola i Guy de Maupassant. Od hrvatskih autora realizma zastupljeni su Eugen Kumičić, Ksaver Šandor Gjalski, Ante Kovačić, Josip Kozarac, Vjenceslav Novak i Silvije Strahimir Kranjčević.

Što se tiče romana realizma, gimnazijalci bi trebali u sklopu lektire najprije pročitati *Oca Goriota* H. de Balzaca, zatim *Madame Bovary* G. Flauberta, *Zločin i kaznu* F. M. Dostojevskoga i *Anu Karenjinu* L. N. Tolstoja. Nakon iščitavanja romana europskoga realizma, gimnazijalci se od hrvatskih romana realizma najprije susreću s Kovačićevim romanom *U registraturi*, a potom s *Posljednjim Stipančićima* V. Novaka.

Nakon što su usvojili književnopovijesni kontekst razdoblja realizma, učenici, uz obavezno čitanje, analiziraju spomenute romane kako bi usvojili obilježja i karakteristike romana realizma i razvili sposobnost prepoznavanja te književne vrste te stekli kulturu čitanja. Usto, u sklopu europskog realizma učenici su upoznati i s teorijom Hippolytea Tainea te pozitivizmom, scijentizmom i naturalizmom. Prije iščitavanja hrvatskih romana realizma, učenici najprije moraju osvijestiti odraz francuskog realizma i naturalizma, a to osvještavaju analizom članka *O romanu* Eugena Kumičića. Također, stvaraju svijest o pojmovima polemika, stvaranje kritike, pravaštvo i književnost te o regionalizmu hrvatskog realizma.

---

¹ Odgojno-obrazovni program pisani je dokument koji izrađuju stručnjaci, a proglašava ga mjerodavna ustanova ili mjerodavno tijelo. U širem smislu nastavni program je dokument koji se odnosi na cjeloviti sadržaj neke vrste škole i uvijek je povezan s nastavnim planom kojim se propisuje broj sati za pojedini predmet u okviru programa te obveznost. Takav zajednički dokument u Hrvatskoj se tradicionalno naziva nastavni plan i program. U užem smislu nastavni program označuje program pojedinog predmeta u okviru školskog plana i programa. (Bežen, 2008: 249)

Uz romane, tu su i ostala djela realizma s kojima se učenici susreću, ali i čitaju kao obaveznu lektiru. Od europskih predstavnika čitaju i analiziraju *Lovčeve zapise* Ivana S. Turgenjeva, pripovijetku *Kabanica* Nikolaja V. Gogolja te roman *Therese Raquin* ili *Germinal* Emila Zole. Od hrvatskih realista još analiziraju i čitaju *Urotu zrinsko-frankopansku*, roman E. Kumičića koji nije u obaveznoj lektiri, zatim *Pod starim krovovima* Ksavera Š. Gjalskoga, pripovijetku *Tena* Josipa Kozarca te *Mojsije – Eli! Eli! lama azavtani* i *Gospodskom Kastoru* Silvija S. Kranjčevića.²

Spomenuto možemo prikazati i u tablici:

EUROPSKI REALIZAM		HRVATSKI REALIZAM
<ul style="list-style-type: none"> - pozitivizam, scijentizam - H. Taine - glavni predstavnici europskoga realizma - E. Zola i naturalizam 		<ul style="list-style-type: none"> - odraz francuskog realizma i naturalizma - E. Kumičić i njegov članak „O realizmu“ - polemika i stvaranje kritike - pravaštvo i književnost - regionalizam
FRANCUSKI REALIZAM I NATURALIZAM	RUSKI REALIZAM	HRVATSKI REALIZAM
Honore de Balzac, Otac Goriot Gustave Flaubert, Madame Bovary Emile Zola, Germinal ili Therese Raquin Guy de Maupassant, Na vodi	Ivan S. Turgenjev, Lovčevi zapisi Nikolaj V. Gogolj, Kabanica Fjodor M. Dostojevski, Zločin i kazna Lav N. Tolstoj, Ana Karenjina	Eugen Kumičić, Urota zrinsko-frankopanska Ksaver Šandor Gjalski, Illustrissimus Battorych ili Perillustris ac generosus Cintek Ante Kovačić, U registraturi Josip Kozarac, Tena Vjenceslav Novak, Posljednji Stipančići Silvije S. Kranjčević, Mojsije – Eli! Eli! lama azavtani; Gospodskom Kastoru

Tablica 1: Zastupljenost romana realizma u Nastavnom planu i programu za treće razrede gimnazije

²http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf (19. 2. 2016)

3. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

3.1 Problem i cilj istraživanja

Empirijsko je istraživanje usmjereno k analizi mišljenja i stavova učenika trećih razreda gimnazija Istarske županije o pristupu romanima realizma. U istraživanju posebna je pozornost bila posvećena stavu prema čitanju romana, s osobitim osvrtom na romane realizma, utvrđivanju mišljenja o zastupljenosti romana realizma u lektiri te definiranju odnosa prema romanima realizma.

Cilj je ovoga istraživanja utvrditi recepciju romana realizma i primjenjivost u svakodnevnim situacijama te na temelju dobivenih rezultata ponuditi nove metodičke pristupe onim romanima kod kojih se primjećuju određene teškoće u pristupu i recepciji.

3.2 Polazne hipoteze

Oslanjajući se na rezultate dobivene analizom anketnih upitnika za učenice/učenike trećih razreda gimnazija Istarske županije, u empirijsko istraživanje se pošlo s ovim hipotezama:

- učenici/učenice trećih razreda gimnazije u prosjeku nedovoljno čitaju
- u prosjeku najviše čitaju prozu i to najviše kao dio obavezne lektire
- romani realizma koji su na popisu lektire zanimljivi su za čitanje
- smatraju da ima previše romana realizma za čitanje tijekom školske godine
- smatraju da nemaju dovoljno vremena za čitanje svih romana realizma koji su na popisu lektire
- umjesto čitanja lektire koriste i druge izvore te smatraju da ih druge obaveze sprječavaju u čitanju lektire
- smatraju da su teme realizma privlačne današnjoj mladeži
- smatraju da je korisno pogledati ekraniziranu verziju romana poslije čitanja

3.3 Ispitanici

Anketnim upitnikom ispitali smo 136 gimnazijalaca trećih razreda Istarske županije. Od toga je osamnaest gimnazijalaca općeg smjera ispitano u Buzetu, od kojih je bilo jedanaest učenica i sedam učenika. U Pazinu je ispitano četrdeset i četiri gimnazijalaca općega smjera, a od toga trideset i dvije učenice i dvanaest učenika. U Poreču smo ispitali trideset i jednoga učenika općega smjera, od toga šesnaest učenica i petnaest učenika te dvadeset i jednu učenicu i pet učenika jezičnoga smjera što čini ukupnu brojku od pedeset i sedam učenika. Naposljetku, u pulskoj Gimnaziji ispitano je sedamnaest učenika općega smjera, jedanaest učenica i četiri učenika.

3.4 Instrument

Posebno pripremljen anketni upitnik (čija je autorica Tajana Kovaček) sastoji se od uvodnoga dijela (objašnjenje problema istraživanja, cilj istraživanja, upute), općih pitanja (spol, dob, mjesto rođenja, mjesto prebivališta, naziv škole koju učenici pohađaju, smjer) i 20 pitanja zatvorenoga, otvorenoga i kombiniranoga tipa. Kod pitanja zatvorenoga i kombiniranoga tipa odgovori su ponuđeni na ljestvici Likertovog tipa standardizirane varijante od 1 do 5 i kraće varijante od 1 do 3. Tim se pitanjima željelo ispitati kakav je stav prema čitanju romana, kakva su iskustva i mišljenja. Posljednja tri pitanja otvorenoga tipa omogućila su učenicima iznošenje svojih mišljenja i iskustava.

3.5 Postupak istraživanja

Anketiranje je provedeno u prvoj polovici svibnja školske godine 2014./2015. među učenicima/učenicama trećih razreda gimnazije Istarske županije. Trajanje ispunjavanja anketnoga upitnika ograničeno je na dvadeset minuta, uz prethodno objašnjenje postupka i ciljeva istraživanja.

3.6 Rezultati i diskusija

Sve ćemo rezultate najprije pojasniti, a zatim i grafički prikazati. Odgovore učenika bilježiti ćemo u postocima.

3.7 Prikaz rezultata i diskusija

Prije svega, željeli smo doznati koliko učenici u prosjeku čitaju. Odgovori su bili različiti, no najviše se učenika odlučilo za odgovor da čitaju *manje od jednog sata tjedno*, i to njih 44,11 %. Odgovor da čitaju *1 – 5 sati tjedno* zaokružilo je 36,02 % učenika. Čak 10,29 % učenika odlučilo se za odgovor *uopće ne čitam*. Odgovor *6 -10 sati tjedno* zaokružilo je 6,61 % učenika dok samo 2,94 % učenika čita *više od 10 sati tjedno*.

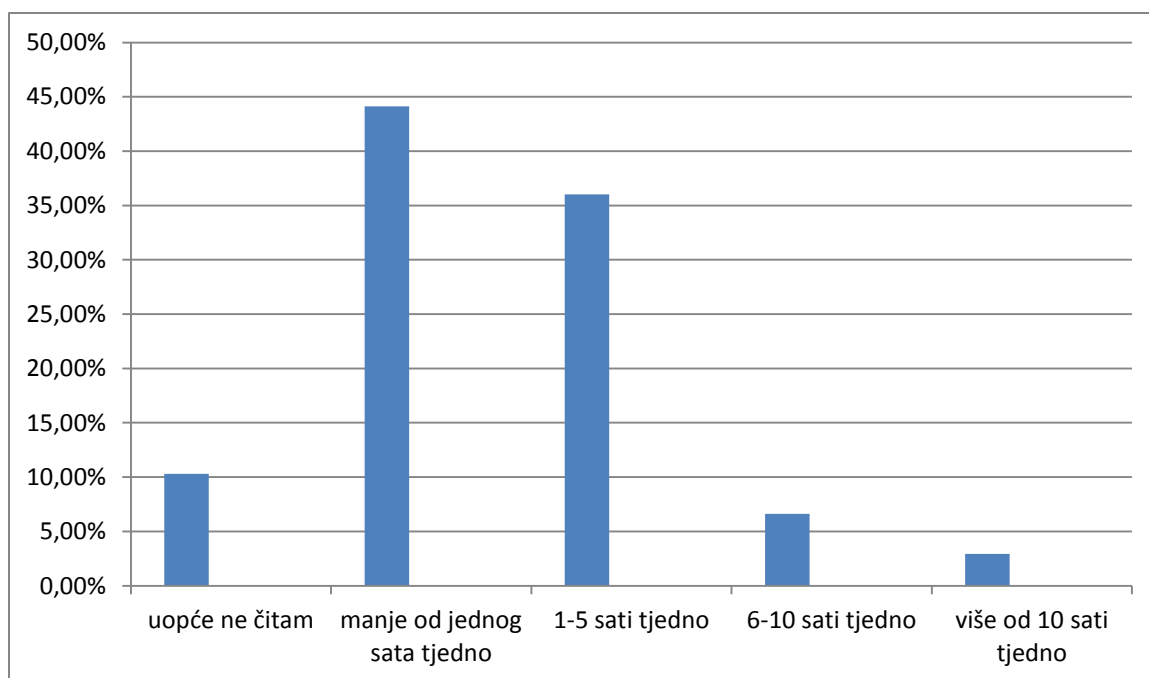
Rezultati su pokazali da učenici čitaju malo, a to je bilo i očekivano. Naime, moramo uzeti u obzir da suvremene okolnosti kao što su društvene mreže, aktivnosti pred malim ekranima, kompjuterske igrice, surfanje internetom, nedostatak motivacije i poticanja utječu na to koliko vremena učenici provode za knjigom. Treba napomenuti da se ovim pitanjem nismo ograničili samo na čitanje lektire. U drugom dijelu upitnika saznali smo da učenici ne čitaju i iz tog razloga što smatraju da imaju previše školskih obaveza stoga vremenski ne stignu još i čitati. Usto, dobili smo i odgovore da je čitanje dosadno i zamorno.

Zaključujemo da nova vremena i suvremena tehnologija znatno utječu na čitanje knjiga, a time i na pismenost. Uzmimo za primjer društvene mreže kao što je Facebook koji ispunjava slobodno vrijeme gotovo svakog srednjoškolca. Učenici bi se stoga trebali više povoditi za Grosmanovom rečenicom u kojoj kaže da razvoj čitalačkih sposobnosti mladima pomaže u razumijevanju samih sebe, u procesu socijalizacije i uključivanja u društvo u kojem žive.³

Dakle, rezultati su pokazali da gimnazijalci trećih razreda u prosjeku čitaju vrlo malo, a to možemo i grafički prikazati. (v. graf 1)

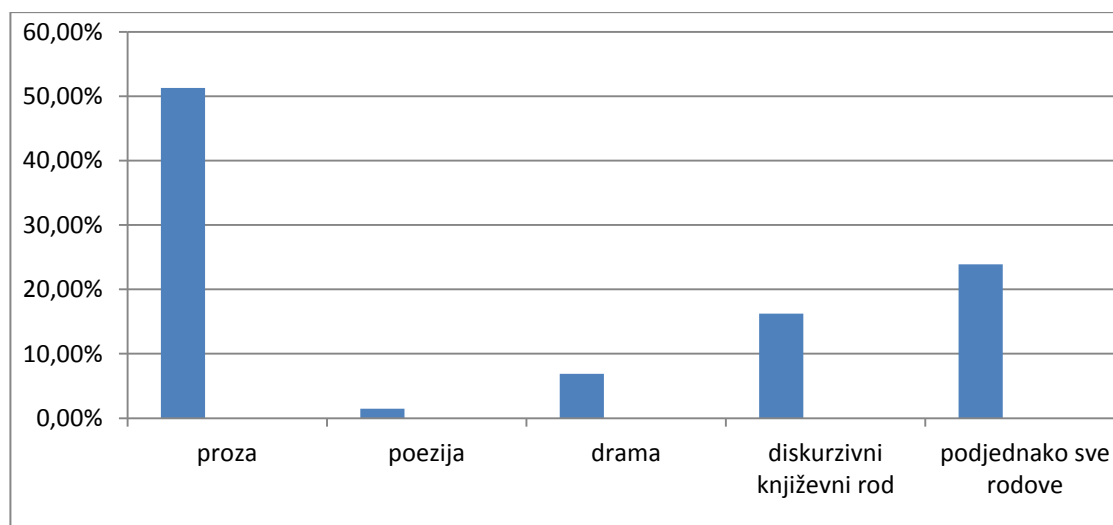
³Meta Grosman: *U obranu čitanja*. Algoritam, Zagreb, 2010., str. 136

Graf 1: Koliko tjedno u prosjeku čitate?

Drugim smo pitanjem željeli dobiti odgovor koji književni rod učenici preferiraju. Rezultati pokazuju kako učenici trećih razreda gimnazije u najvećoj mjeri čitaju *prozu*, njih 51,26 %. Za odgovor da čitaju *podjednako sve rodove* opredijelilo se 23,87 % učenika, dok se za *diskurzivni književni rod* opredijelilo 16,23 %. *Dramu* preferira tek 6,88 %, a *poeziju* samo 1,47 % učenika.

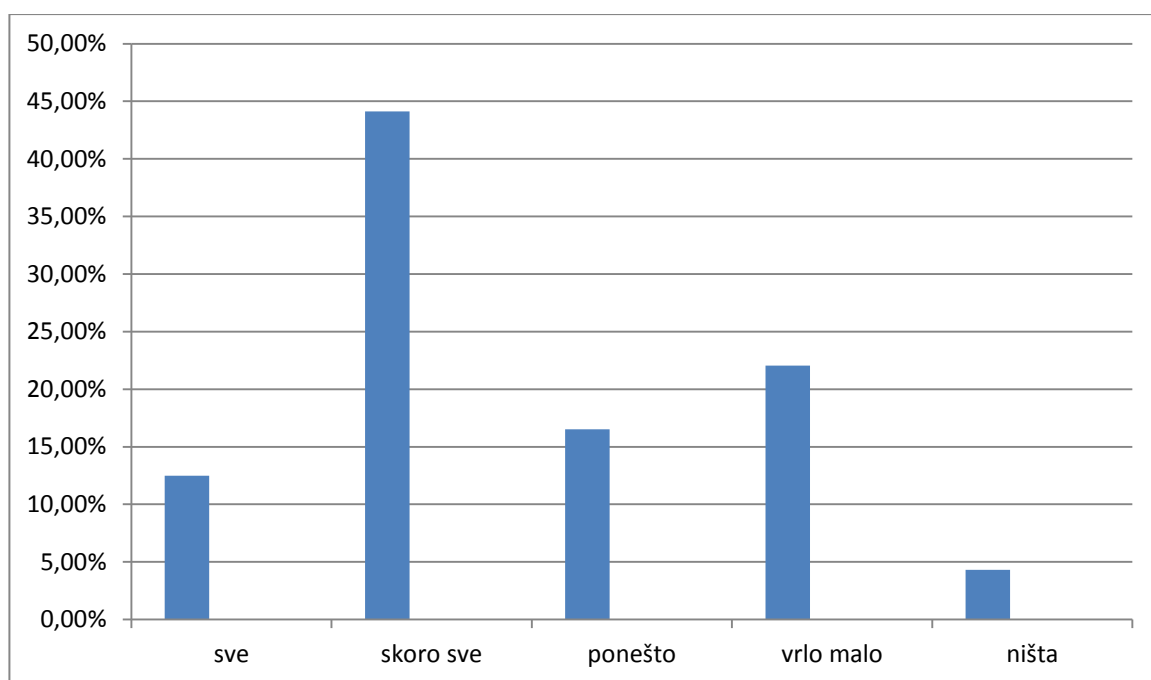
Ovim rezultatima potvrđujemo polaznu hipotezu o tome koji rod učenici najviše čitaju, a to možemo prikazati i grafički. (v. graf 2)

Graf 2: Koji književni rod više čitate?

Zatim smo se na ovo nadovezali pitanjem koliko je od toga lektira. Očekivano, učenici su u većoj mjeri, njih 44,11 % odgovorili da je lektira *skoro sve* što čitaju. Zanimljiva je činjenica da se 22,05 % učenika odlučilo za odgovor *vrlo malo*, a 16,91 % da je od toga lektira *ponešto*. Da je lektira *sve* što čitaju zaokružilo je 12,5 % učenika. Isto tako, zanimljivo je da se 4,31 % učenika odlučilo za odgovor *ništa*.

Dakle, zaključujemo da učenici uglavnom čitaju lektiru, najviše zbog toga što moraju, no ovih 4,31 % pokazuje da učenici imaju i drugih interesa osim lektire. (v. graf 3)

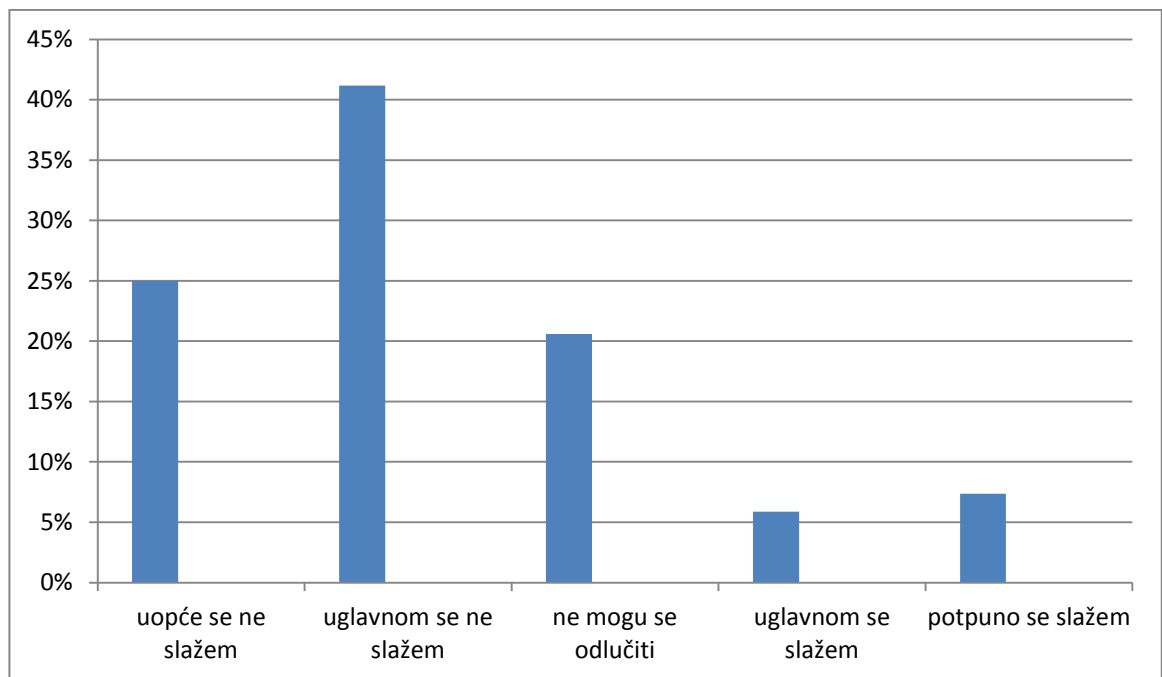
Graf 3: Koliko je od toga lektira?

Na pitanje koliko su romani realizma na popisu lektire zanimljivi za čitanje dobili smo rezultate koji uvelike odstupaju od pretpostavljene hipoteze. Za odgovor da se *uglavnom ne slažu* da su romani realizma s popisa lektire zanimljivi za čitanje odlučilo se čak 41,17 % učenika. 20,58 % učenika se *nije moglo odlučiti*, dok se 25 % *uopće nije složilo* oko toga. Na dnu Likertove skale nalaze se najmanji postoci, suprotno našim očekivanjima. Dakle, 7,35 % učenika se *potpuno slaže* da su romani realizma s popisa lektire zanimljivi za čitanje, a 5,88 % se *uglavnom slaže*.

Polazna nam je hipoteza bila ta da će se većina učenika odlučiti kako su romani realizma zanimljivi za čitanje. Usto, Mirjana Benjak tvrdi da su istraživanja „pokazala da se adolescenti u velikom broju opredjeljuju za realistički tip proze. U tim

romanima, osim likova i fabule, njih najviše zanima tematsko-idejna osnova, kompozicija, jezik i stil djela.“⁴

Moramo uzeti u obzir kako se u većoj mjeri tijekom prvoga i drugoga razreda radi starija hrvatska književnost, iščitavaju stari hrvatski tekstovi, pa bi bilo očekivano da im razdoblje realizma bude privlačnije i zanimljivije za čitanje. No ispitanici su opovrgnuli našu polaznu hipotezu te zaključujemo kako im teme realizma nisu zanimljive. (v. graf 4)

Graf 4: Romani realizma koji su na popisu lektire zanimljivi su za čitanje.

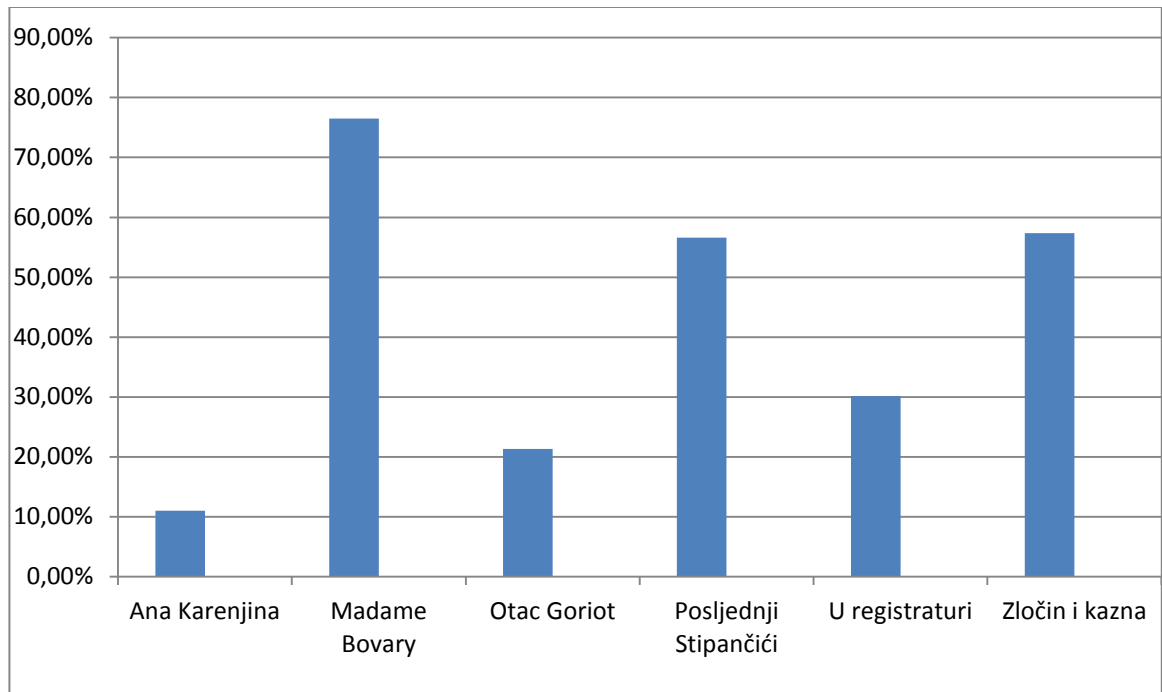
Petim pitanjem željeli smo doznati koje su romane realizma učenici pročitali, a da su na popisu lektire. Najviše učenika, 76,47 %, pročitalo je *Madame Bovary*, 57,35% učenika pročitalo je *Zločin i kazna*, *Posljednje Stipančiče* 56,61 % učenika, a *U registraturi* pročitalo je 30,14 % učenika. Najmanje se čita *Otac Goriot*, kojeg je pročitalo 21,32 % učenika, a *Ana Karenjina* našla se na samom dnu sa 11,02 %.

Dobili smo neočekivane rezultate. S obzirom na to da su ova djela i na državnoj maturi, izuzev *Ane Karenjine*, moramo primijetiti da gimnazijalci čitaju malo.

⁴Mirjana Benjak: *Stendhalovi i Flaubertovi romani u metodičkom obzoru*. Sveučilište u Rijeci. Filozofski fakultet u Puli, Pula, 2006., str. 7

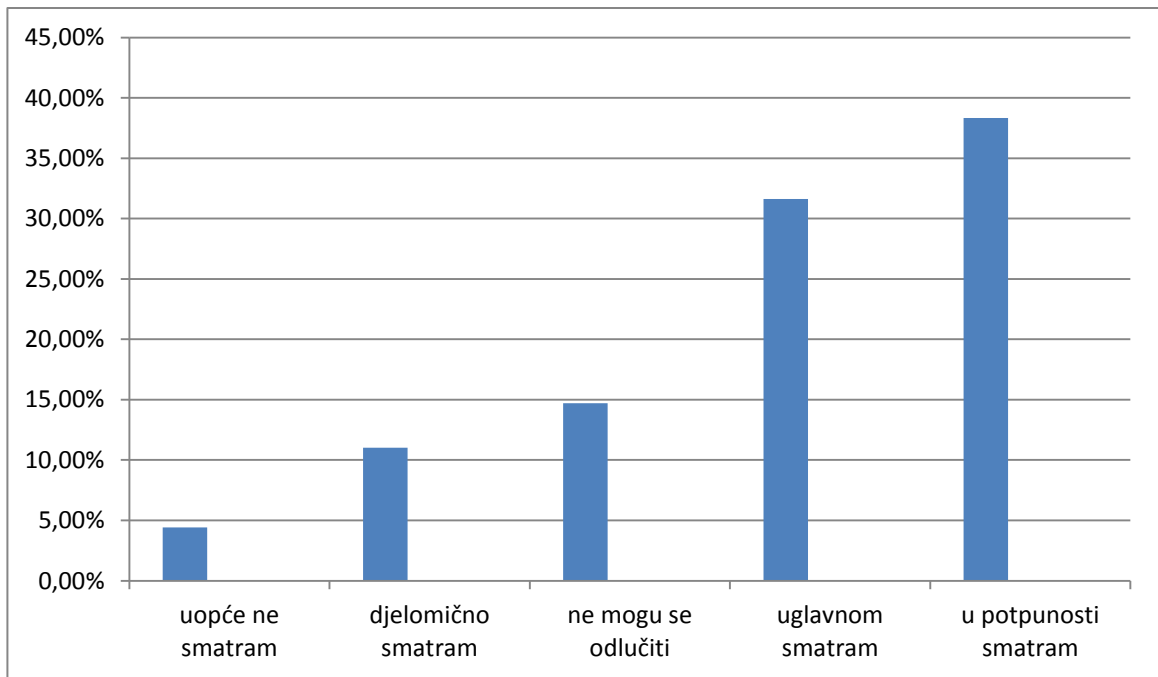

Iako smo iz prethodnog pitanja doznali da im romani realizma u globalu nisu zanimljivi, ipak smo očekivali veću čitanost. (v. graf 5)

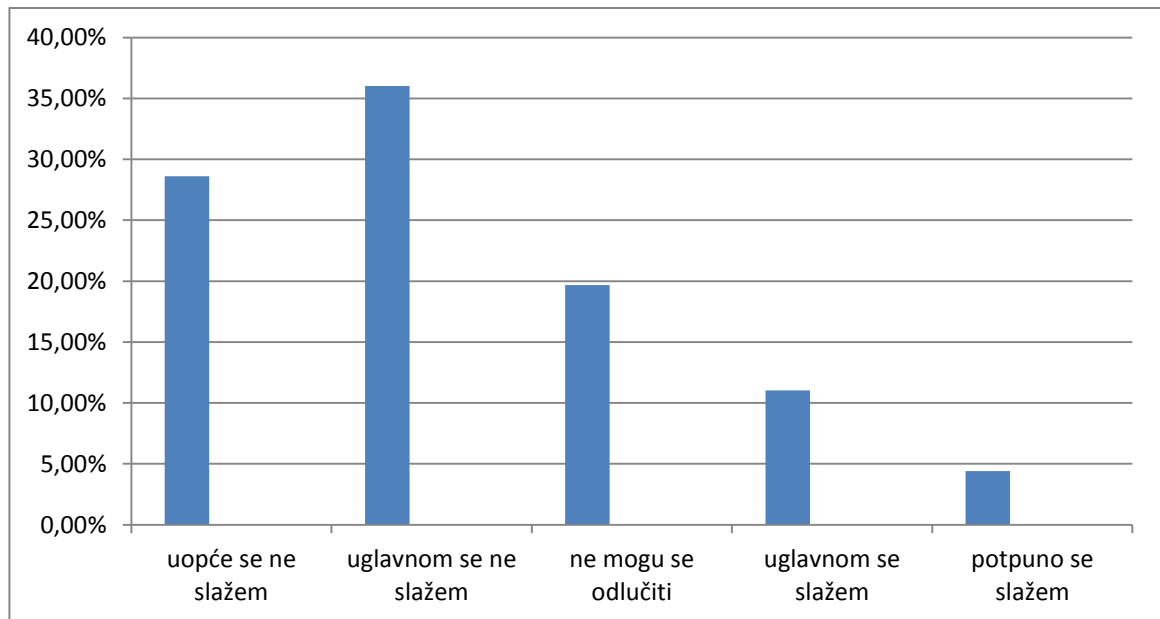
Graf 5: Koje si sve romane realizma pročitao/pročitala?

Na sljedećem pitanju učenici su trebali odgovoriti smatraju li da ima previše romana realizma za čitanje tijekom školske godine. Ovo pitanje postavili smo zbog toga što učenici gimnazije moraju pročitati čak šest romana realizma, od čega je pet na državnoj maturi (*Madame Bovary*, *Otac Goriot*, *Posljednji Stipančići*, *U registraturi*, *Zločin i kazna*), a svi su dio obavezne lektire. Uzet ćemo u obzir da su to romani od tristotinjak ili više stranica što zahtijeva i određeno vrijeme za čitanje, a u prvom pitanju doznali smo kako većina anketiranih gimnazijalaca čita manje od jednog sata tjedno. Kao što smo i očekivali, većina učenika priklonila se dnu Likertove skale. Tako je 38,32 % učenika zaokružilo da u *potpunosti smatra*, a 31,61 % *uglavnom smatra*. Nije se moglo odlučiti 14,7 % učenika, 11,02 % učenika *djelomično smatra* da ima previše romana realizma za čitanje tijekom školske godine, a 4,41 % *uopće ne smatra* da ih je previše. (v. graf 6)

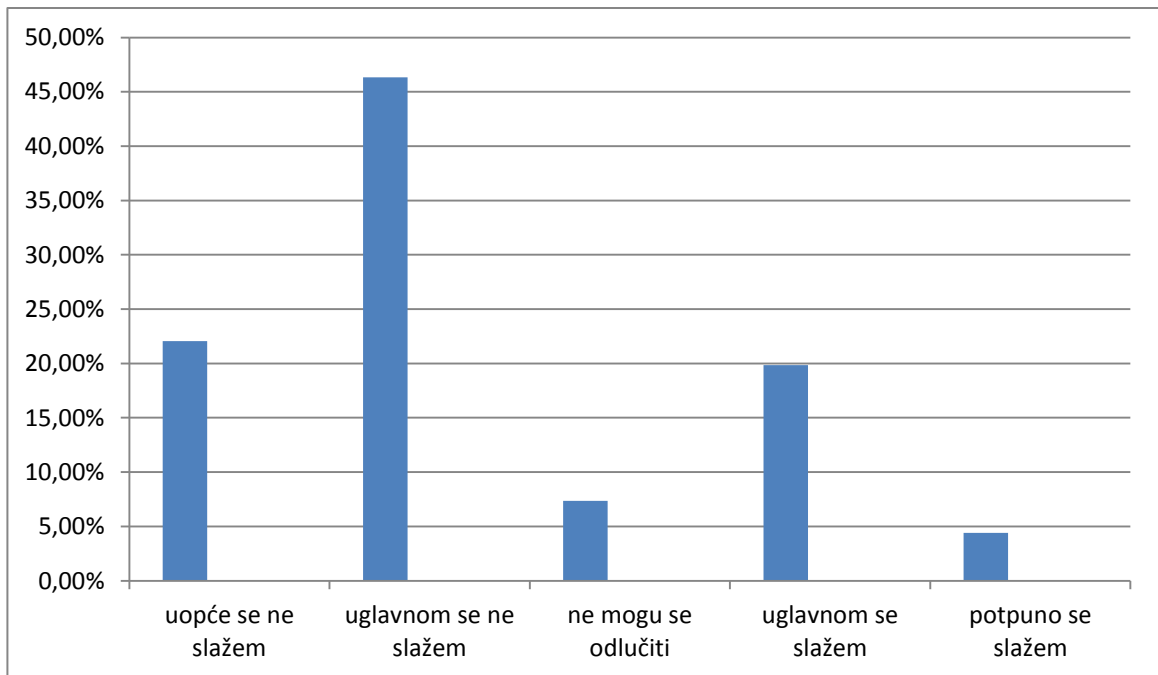
Graf 6: Smatrate li da ima previše romana realizma za čitanje tijekom školske godine?

Kako smo pretpostavili da će učenici smatrati da ima previše romana realizma za čitanje, nadovezali smo se sljedećim pitanjem gdje smo željeli doznati slažu li se da se u nastavi dovoljno vremena posvećuje za obradu svih romana realizma s popisa lektire. *Uglavnom se ne slaže* 36,02 % učenika, a 28,62 % se *uopće ne slaže*. U sredini su oni koji se *ne mogu odlučiti*, njih 19,68 %, dok 11,02 % se *uglavnom slaže*. *U potpunosti se slaže* 4,41 % učenika. Po ovim odgovorima daje se zaključiti da je u obradi lektire, osobito u opširnim romanima kao što su romani realizma, potrebna bolja organizacija nastave ili novi pristup lektiri. (v. graf 7)

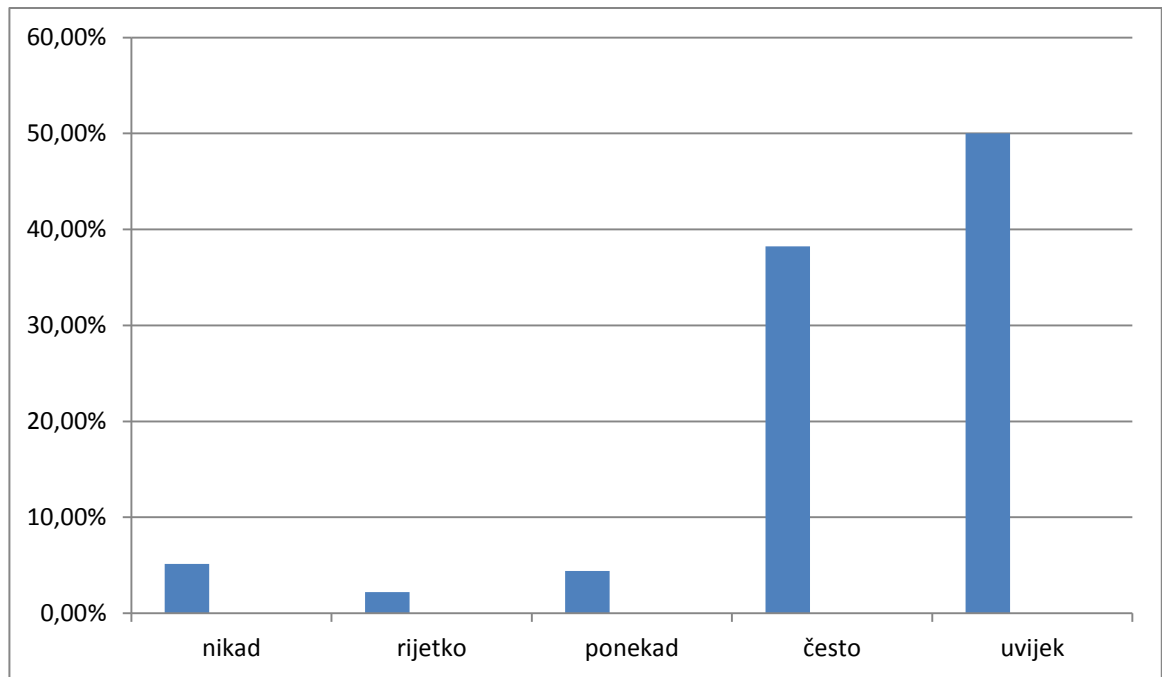
Graf 7: Slažete li se da se u nastavi dovoljno vremena posvećuje obradi svih romana realizma s popisa lektire?

Na pitanje slažu li se da imaju dovoljno vremena za pročitati sve romane realizma koji su na popisu lektire učenici uglavnom procjenjuju da nemaju dovoljno vremena. Odgovori su bili i očekivani; tako se 46,32 % učenika *uglavnom ne slaže* da imaju dovoljno vremena, 22,05 % se *uopće ne slaže*, *uglavnom se slaže* 19,85 % učenika. Onih koji se *ne mogu odlučiti* je 7,35 %, a u *potpunosti se slaže* kako ima dovoljno vremena samo 4,41 %. Ovi rezultati upućuju na to da bi nastavnici trebali dobro planirati vremenik obrade romana realizma (uvesti više samostalnih zadataka, više domaćih zadaća i sl.) kako bi učenici dobili potpunu sliku o romanu, njegovim karakteristikama i karakteristikama razdoblja. (v. graf 8)

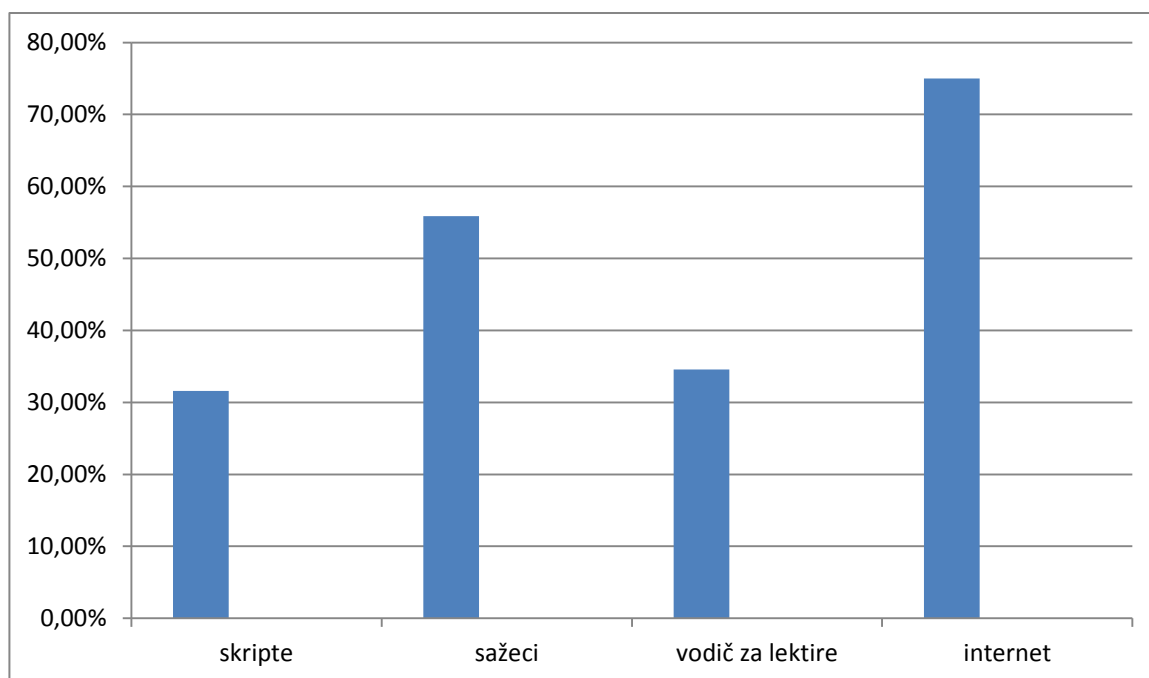
Graf 8: Slažete li se da imate dovoljno vremena za pročitati sve romane realizma koji su na popisu lektire?

Budući da smo pretpostavili da će se učenici u većoj mjeri izjasniti kako nemaju dovoljno vremena da pročitaju sve romane realizma koji su na popisu lektire, isto smo tako pretpostavili da koriste i druge izvore umjesto čitanja. Tako smo ih upitali u kojoj mjeri umjesto čitanja lektire koriste druge izvore. Da *uvijek* koriste druge izvore zaokružilo je 50 % učenika. Za odgovor *često* odlučilo se 38,22 % učenika. Na vrhu Likertove skale bili su ponuđeni odgovori *nikad*, *rijetko* i *ponekad*. Odgovor *nikad* zaokružilo je 5,14 % učenika, za *ponekad* se odlučilo 4,41 % učenika, a 2,2 % je zaokružilo *rijetko*. (v. graf 9)

Graf 9: U kojoj mjeri, umjesto čitanja lektire, koristite druge izvore?

Zatim smo ih upitali, ako koriste popratne izvore, koji su to. Ponuđeni odgovori bili su skripte, sažeci, vodič za lektire, internet te su mogli navesti internetske adrese koje posjećuju, a služe im umjesto čitanja. Isto tako, mogli su zaokružiti jedan ili više odgovora. Odgovor *internet* zaokružilo je čak 75 % ispitanih učenika. Za *sažetke* se odlučilo 55,88 % učenika, 34,55 % koristi i *vodiče za lektire*, a *skripte* 31,61 % učenika. Usto, doznali smo da je najposjećenija stranica koja im služi kao izvor umjesto čitanja *lektire.hr* koju je navelo jedanaest učenika. Zatim slijedi *wikipedia* koju je navelo osam učenika, stranicu *sjedi5* navelo je šest učenika, *scribd.com* posjećuje pet učenika od ukupnog broja ispitanih te *lektire.org* posjećuje troje učenika. (v. graf 10)

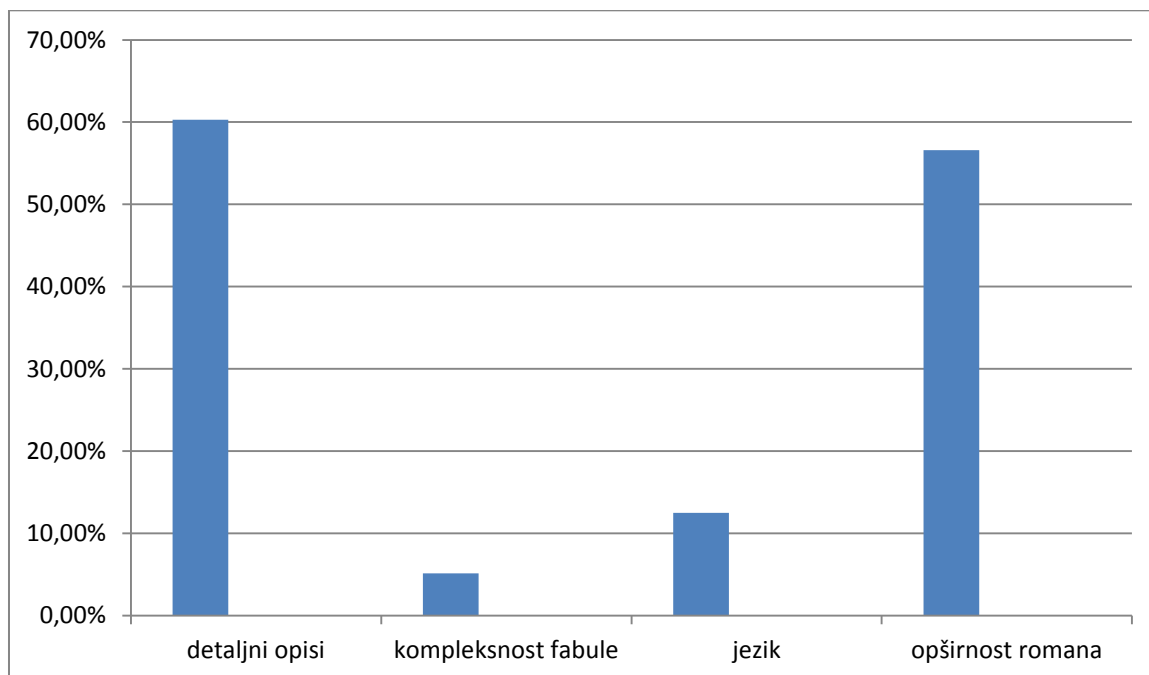

Graf 10: Ako koristite popratne izvore, koji su to?

Sljedećim pitanjem, što te najviše sprječava u čitanju romana realizma, učenici su potvrdili našu polaznu hipotezu. Ponudili smo im da zaokruže jedan ili više odgovora, a ponuđeni odgovori bili su detaljni opisi, kompleksnost fabule, jezik, opširnost romana te su još mogli napisati druge okolnosti za koje smatraju da ih sprječavaju u čitanju. Tako je 60,29 % učenika zaokružilo odgovor *detaljni opisi*, a kako je to jedna od glavnih odlika romana realizma, ovaj nas postotak nije iznenadio. Kao što smo već spomenuli, romani realizma zahtijevaju određeno vrijeme za čitanje jer su to romani od tristotinjak ili više stranica, pa ne iznenađuje što je 56,61 % učenika zaokružilo da ih *opširnost romana* sprječava u čitanju. Nešto manje ih sprječava *jezik*, 12,5 % učenika je zaokružilo ovaj odgovor. Od ponuđenih odgovora, najmanje ih sprječava *kompleksnost fabule* za koju se odlučilo 5,14 % učenika. (v. graf 11)

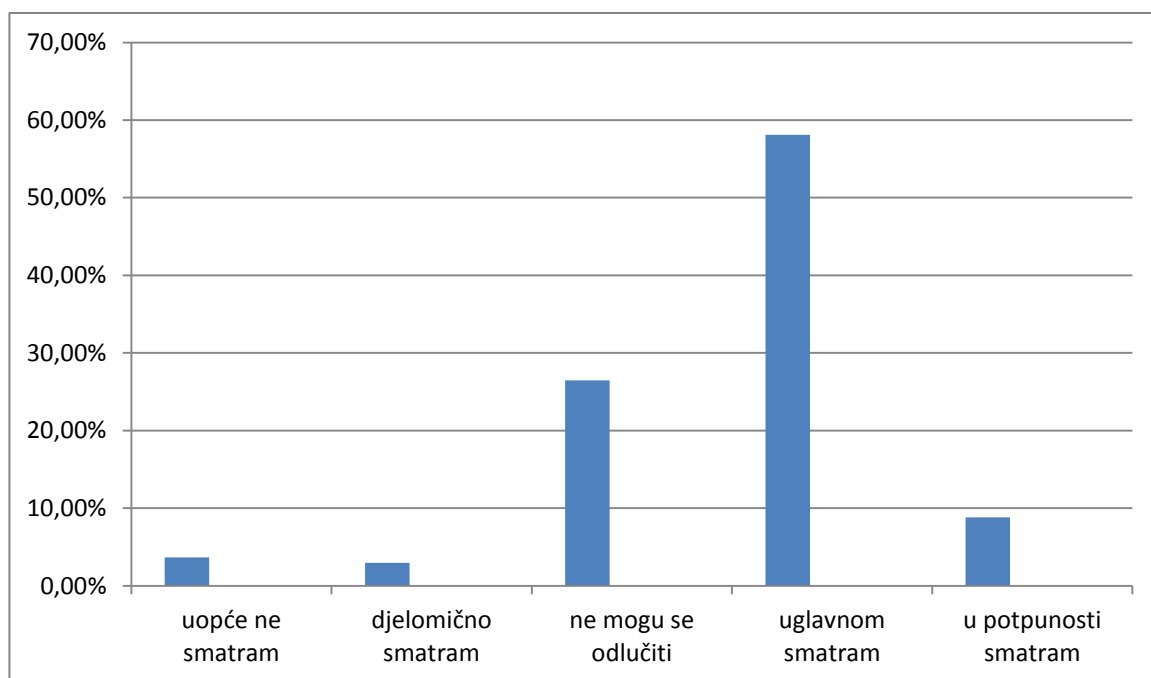
Zanimljivo je da je čak šest učenika navelo da ih *nezanimljivost tema* sprječava u čitanju. No, ako usporedimo ovo s četvrtim pitanjem u kojem se većina učenika izjasnila da im romani realizma nisu zanimljivi, odgovor je zapravo i logičan. *Nedostatak vremena* kao razlog nečitanju navelo je četrnaest učenika, a dvanaest učenika je k tome još dodalo *i ostale školske obaveze*. Da su romani realizma

dosadni, navela su četiri učenika što možemo povezati s prvim odgovorom, nezanimljivost tema. Zanimljivo je da su učenici još naveli kao odgovore *nedostatak volje, nesklonost prema čitanju lektire te činjenica da su spomenuti romani nametnuti*.

Graf 11: Što vas najviše sprječava u čitanju romana realizma?

Zanimalo nas je mišljenje ispitanih učenika o tome smatraju li da bi čitanje ulomka nadomjestilo koncepciju cjelovitog čitanja. Poznato je da je čitanje proces koji zahtijeva određeno vrijeme, koncentraciju i usredotočenost. Čak 58,08 % učenika *uglavnom smatra* da bi čitanje ulomka nadomjestilo koncepciju cjelovitog čitanja. *Nije se moglo odlučiti* 26,47 %, dok 8,82 % *u potpunosti smatra* točnom ovu tvrdnju. Da *uopće ne smatra* ovo ispravnim zaokružilo je samo 3,67 % učenika, a *djelomično smatra* samo 2,94 % gimnazijalaca. Odgovori nas nisu iznenadili s obzirom na prijašnje odgovore u kojima su učenici naveli da nemaju vremena za čitanje zbog drugih obaveza, da im teme realizma nisu bliske, a treba uzeti u obzir činjenicu da ispitanici gimnazijalci u većini čitaju manje od jednog sata tjedno. Stoga, ne čudi podatak da većina ispitanih smatra da bi čitanje ulomka nadomjestilo cjelovito čitanje. (v. graf 12)

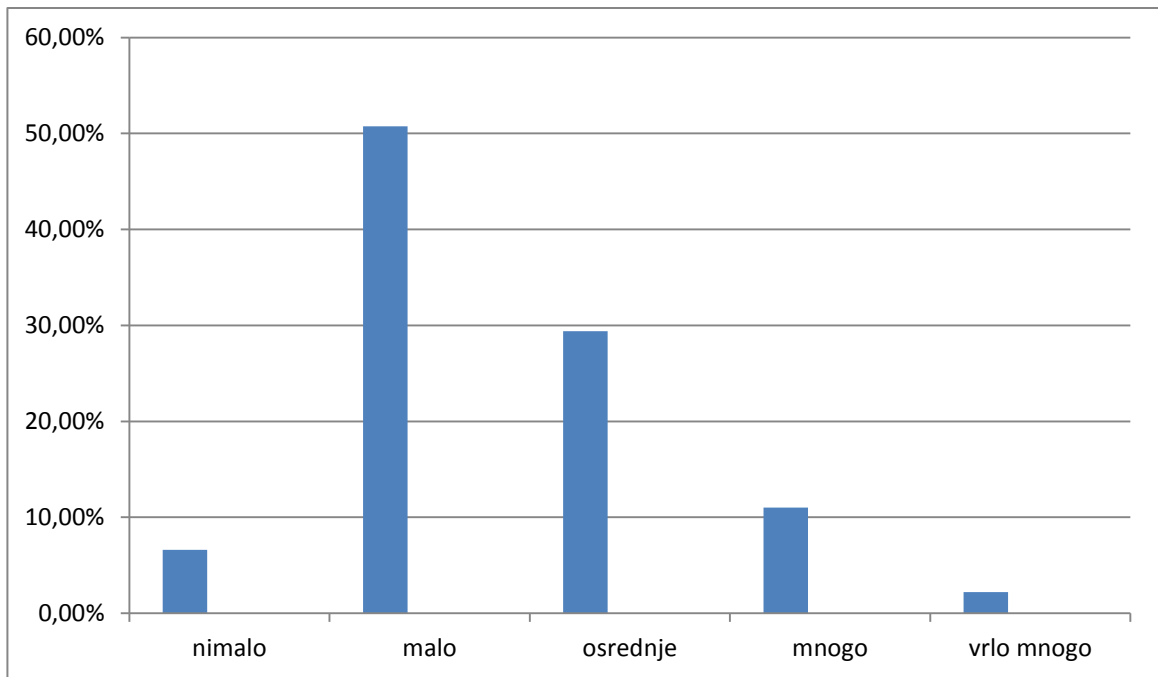

Graf 12: Smatrate li da bi čitanje ulomka nadomjestilo koncepciju cjelovitog čitanja?

Na pitanje koliko su teme realizma privlačne današnjoj mladeži dobili smo iznenađujuće odgovore. Naime, analizirajući prethodna pitanja, shvatili smo da naši gimnazijalci nisu priklonjeni temama realizma. No naša polazna hipoteza bila je da su teme realizma privlačne mladeži i to uglavnom zbog aktualizacije. Ipak, 50,73 % učenika odgovorilo je da su teme realizma *malo* privlačne mladeži. Za odgovor *osrednje* odlučilo se 29,41 % gimnazijalaca. Odgovor *mного* zaokružilo je 11,02 % ispitanih. Da teme realizma nisu *nimalo* privlačne današnjoj mladeži misli 6,61 % učenika. Na dnu se našao odgovor *vrlo mnogo* koji je zaokružilo tek 2,20 % učenika. (v. graf 13)

Smatrali smo da su mladima privlačne teme kao što su svakodnevnica običnih ljudi, tipične situacije i događaji, odnosno, prikaz stvarnosti kakva ona uistinu jest. Dakle, iznenađuje podatak da nakon antičke, srednjovjekovne, renesanse pa barokne i klasicističke književnosti, učenicima nisu bliske ni teme realizma.

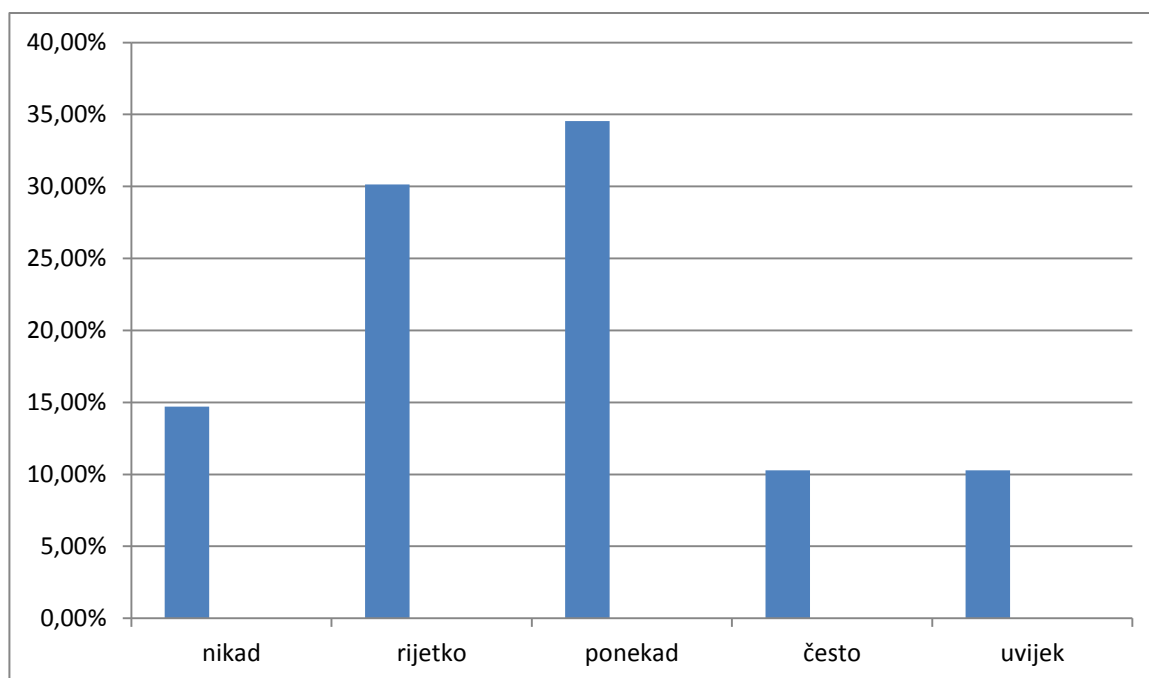

Graf 13: Koliko su teme realizma privlačne današnjoj mladeži?

Sljedeće pitanje, obraćate li pažnju na ideje romana realizma pri njihovom čitanju, možemo povezati s prethodnim pitanjem. No, učenici su se u većini izjasnili kako im teme realizma nisu privlačne, pa ne iznenađuje ni rezultat ovog pitanja. Dakle, 34,55 % učenika izjasnilo se da *ponekad* obraća pažnju na ideje romana. Da to čini *rijetko*, izjasnilo se njih 30,14 %. Odgovor *nikad* zaokružilo je 14,70 %. Na dnu ljestvice našli su se odgovori *često*, koji je zaokružilo 10,29 % te odgovor *uvijek* koji je isto tako zaokružilo 10,29 % učenika.

Ovi rezultati pokazuju da učenici ne čitaju dovoljno s razumijevanjem i da ne obraćaju pozornost na ideje romana. Također, iz ovoga zaključujemo da učenici trebaju više vremena posvetiti čitanju, to jest, nastavnici bi više trebali raditi na odgoju čitatelja. (v. graf 14)

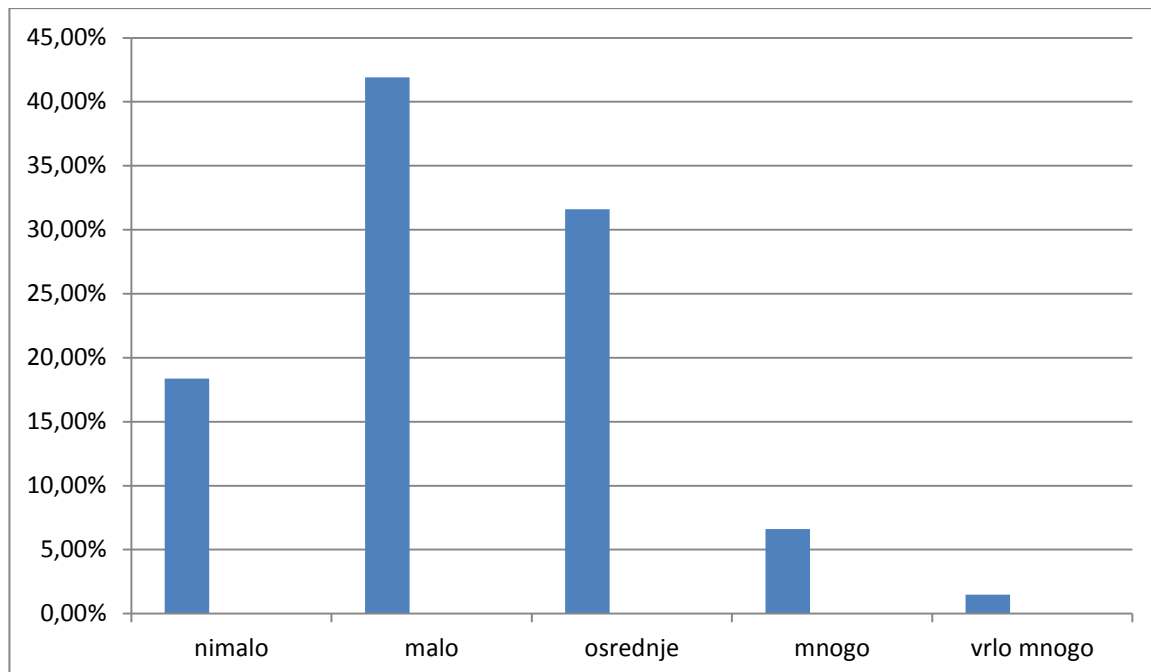

Graf 14: Obrćate li pažnju na ideje romana realizma pri njihovom ćitanju?

Petnaesto pitanje, nakon što pročitate roman realizma uočavate li poveznicu između društvenih problema tada i danas, isto tako možemo povezati s prethodna dva pitanja. Rezultati i ovoga pitanja opovrgnuli su našu polaznu hipotezu. Pretpostavili smo da će većina ućenika primijetiti aktualizaciju. Primjerice, objektivno pripovijedanje, potom siromaštvo i nemoral koji su danas itekako prisutne pojave u društvu, a teme su romana realizma. Ćak 41,91 % ućenika odlučilo se za odgovor *malo*. Da *osrednje* uočavaju poveznicu zaokružilo je 31,61 % ućenika. Za odgovor *nimalo* odlučilo se 18,38 % ućenika što je po nama jako iznenađujući podatak. Isto tako, nismo očekivali da će samo 6,61 % ućenika zaokružiti odgovor *mnogo*, a *vrlo mnogo* samo 1,47 % gimnazijalaca. (v. graf 15)

Uzmimo za primjer roman *Ana Karenjina* u kojemu je tema odnos braka i ljubavi, ali i nevjera te preljub. Radnja je smještena u devetnaesto stoljeće, a ućenici bi trebali ućiti da je tema *Ana Karenjine* aktualna i danas. I danas se često susrećemo s takvim situacijama; nesretnim udanim ženama koje postanu preljubnice, a zatim i osuđivane od društva. Također, često u novinskim naslovima ćitamo o ubojstvima zbog nesretnih ljubavi ili pak zbog neshvaćenosti društva. Možemo

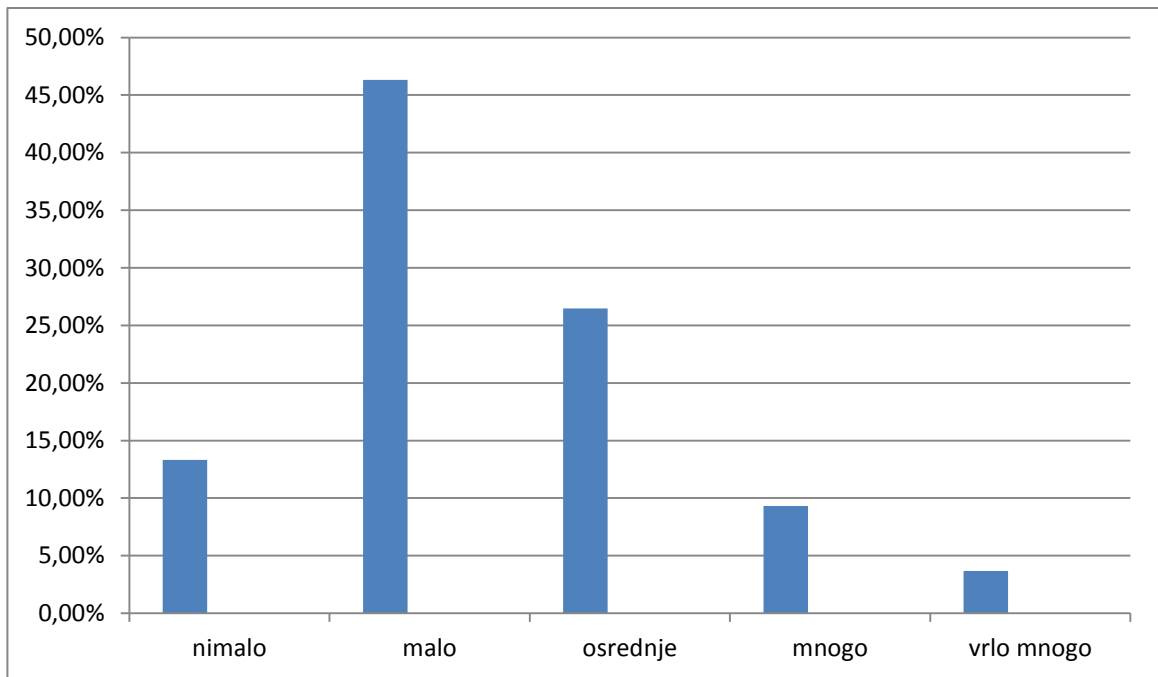
pretpostaviti da ovi podaci ukazuju na neusmjereno čitanje i nedostatak koncentracije.

Graf 15: Nakon što pročitate romane realizma uočavate li poveznicu između društvenih problema tada i danas?

Za sljedeće pitanje, u kojem smo tražili učenike da procijene koliko teme realizma utječu na njihovu kritičnost prema društvenoj sredini u kojoj žive, polazna nam je hipoteza bila da će učenici u većem postotku odgovoriti s odgovorima mnogo i vrlo mnogo. No analizirajući prethodna pitanja, prije analize ovoga, mogli smo zaključiti kako će se veći postotak kretati na vrhu Likertove skale. Za odgovor *malo* odlučilo se 46,32 % gimnazijalaca, 26,47 % se odlučilo za odgovor *osrednje*, a 13,23 % zaokružilo je odgovor *nimalo*. Tek 9,32 % se odlučilo za odgovor *mного*, a za *vrlo mnogo* samo 3,67 %. (v. graf 16)

Očekivanja su bila suprotna ovima najviše zbog toga što su književnici realizma vrlo kritični prema društvu o kojem pišu. Smatrali smo da će to utjecati i na kritičnost ispitanih učenika. Odnosno, da će učenici biti kritičniji prema svojoj društvenoj sredini. Drugim riječima, da će naučiti od realista o društvenim problemima i to primijeniti i aktualizirati na svoju okolinu.

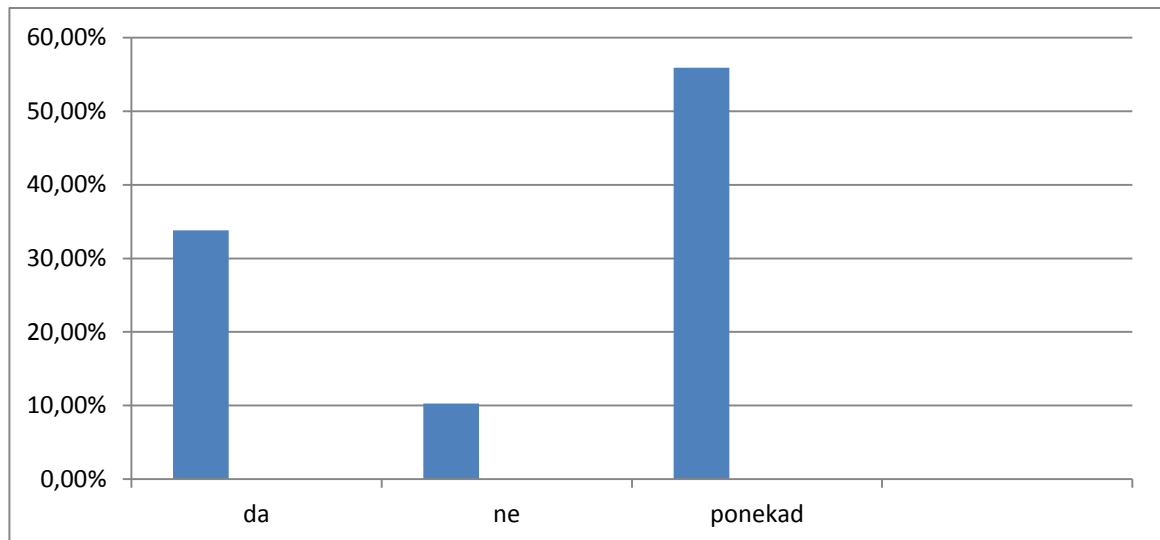

Graf 16: Procijenite koliko teme realizma utječu na vašu kritičnost prema društvenoj sredini u kojoj živite.

Od ispitanika smo željeli doznati i smatraju li je li korisno pogledati ekraniziranu verziju romana poslije čitanja. Ovdje smo se vodili tvrdnjama iz metodičke literature da učenici uglavnom ne vole školsku lektiru, no da ipak ima onih učenika koji su se zahvaljujući školskoj lektiri zaljubili u književnost. Isto tako, ima na popisu lektire i onih djela koje prihvaćaju i očigledni nečitači.⁵ Takozvani „nečitači“, kako navodi Težak, *mjesto mučnog probijanja kroz Kafkin Proces ili Tolstojevu Anu Karenjinu odabiru lagodno gledanje filmskih adaptacija tih djela*.⁶ Iako smo očekivali da će većina učenika odgovoriti potvrdno, 55,88 % se odlučilo za odgovor *ponekad*, a 33,82 % zaokružilo je odgovor *da*, dok je odgovor *ne* zaokružilo 10,29 % ispitanih. (v. graf 17)

⁵ Stjepko Težak: *Metodika nastave filma*. Školska knjiga, Zagreb, 2002., str. 402

⁶ *ibid.*

Graf 17: Smatrate li da je korisno pogledati ekraniziranu verziju romana poslije čitanja?

Zatim smo učenike, u otvorenom tipu pitanja, upitali koliko to često čine. Najčešći odgovor bio je rijetko, 41 učenik je naveo ovaj odgovor. Potom slijedi odgovor nikad kojega je naveo 10 učenika. Skoro nikad naveo je 8 učenika, a od njih dvoje je napisalo da je razlog tome nedostatak vremena. Bez odgovora nas je ostavilo 40 učenika. Očekivali smo da učenici ipak češće pogledaju ekranizaciju romana jer su filmovi vrlo dostupni i gotovo svi romani realizma koji su na popisu lektire imaju i svoju ekranizaciju. Ovi odgovori slažu se s mišljenjem učenika o korisnosti gledanja ekranizirane verzije romana poslije čitanja.

Težak smatra da učenici često, umjesto da čitaju roman koji je propisan obaveznom školskom knjigom, gledaju film snimljen po tom romanu. Također smatra da i mladi i odrasli sve manje čitaju te da film i televizija imaju predvodilačku ulogu u tome. S druge strane pak primjećuje da se nikada nije izdavalo toliko knjiga i drugih tiskovina, sve je veći broj izdavačkih poduzeća, knjižnica i knjižara, a rastu i naklade listova, časopisa i knjiga, a sve to u ovoj našoj eri filma i televizije. Stoga Težak zaključuje da i televizija i film pridonose popularizaciji knjige.⁷

U sljedećem pitanju tražili smo da obrazlože svoj odgovor. Neki su to napravili i na prethodnom pitanju. Pretpostavili smo da učenici češće gledaju ekranizacije romana, isto tako smo pretpostavili da to čine i na satovima obrade književnoga

⁷Stjepko Težak: o.c., str. 23 i 24

djela. Učenici su podijeljeni u odgovorima, dok jedni smatraju da je to korisno, drugi smatraju da to iziskuje previše vremena.

Najčešća obrazloženja bila su ta da je problem vrijeme kojega oni nemaju jer imaju puno drugih školskih obaveza, zatim da im je lakše razumjeti pročitano djelo ako pogledaju film, da je zanimljivo kako je netko drugi zamišljao isto ono što su oni zamišljali. Učenici također smatraju da im gledanje filma pomaže da bolje stvore vizualnu predodžbu o likovima. Isto tako smatraju da je bolje pogledati film jer im je razumljiviji od knjige, a i oduzima manje vremena. Drugi smatraju da to ovisi o tome koliko je tema privlačna; žele li utrošiti vrijeme na čitanje ili im je jednostavnije poslužiti se filmom kao izvorom informacija. Sličnoga su mišljenja i oni koji tvrde da je gledanje filmova zanimljivije, a i da se utroši manje vremena te im tako ostaje vremena da se posvete i drugim školskim obavezama. Ima i onih učenika koji smatraju da je knjiga uvijek zanimljivija nego gledanje filma jer se čitatelj može više uživjeti u djelo i razumjeti poruke, no da je ipak jednostavnije pogledati film. Ispitanici navode i da romani realizma nisu zanimljivi, da su preopširni i kako ima previše detalja te se zbog toga teško prati radnja u knjizi i stoga im je lakše pogledati film.

Naišli smo i na zanimljive odgovore kao što su da čitanje knjiga ne može zamijeniti film jer knjigu doživljavamo na svoj način, pa se u filmu razočaramo. Neki su primijetili da se romani realizma puno bave sa psihološkim profilima i razmišljanjima, a da se to teško može ekranizirati. Među odgovorima našlo se i mišljenje da nam ekranizirana verzija može pomoći da bolje shvatimo djelo, ali da može i narušiti našu interpretaciju jer si u mašti možemo predočiti jednu situaciju (izgled likova, odnosi), a na filmu nam to može izgledati drugačije. Učenici su primijetili i to da filmovi nemaju sve detalje i opširnost same knjige nego da su prilagođeni i da se često događa da je ekranizirana verzija lošija i nepotpuna u usporedbi s knjigom. Učenici su i mišljenja da im gledanje filma sistematizira pročitano te da im film približava likove i da lakše shvaćaju fabulu. Usto, ispitani učenici smatraju da je zanimljivo vidjeti razliku između filma i knjige, to jest kako djelo doživljava redatelj filma i glumci. Zanimljivo je da učenici smatraju da će gledanjem filma učvrstiti gradivo, no samo ako je ekranizacija umjetnički vrijedna, a time će im radnja romana ostati u boljem sjećanju.

Trebalo bi stoga, kao što kaže Težak, voditi računa o tome da *knjigu možemo čitati po volji: sporo i brzo, uzastopce redak po redak, stranicu po stranicu, ali i napreskok, najprije kraj, pa sredinu, pa tek onda početak. Rečenicu, odjeljak, stranicu, poglavlje možemo čitati jedanput, dvaput, višeput, koliko nam treba da shvatimo ideju, da proniknemo u autorovu misao do dna. Možemo čitati i razmišljati, čitati i maštati, čitati i sanjati, čitati i tekst dograđivati, preoblikujući ga i prilagođujući svom raspoloženju i duševnoj potrebi. Nema sumnje takvi su postupci čovjeku potrebni ali i nemogući kod slike u pokretu i teško da će ih bilo kakav tehnički napredak omogućiti.*⁸

Na kraju smo upitali učenike, ako su pogledali ekraniziranu verziju nekih romana, da navedu koji su to romani bili. Najviše učenika, njih 37 pogledalo je *Anu Karenjinu*. *Zločin i kaznu* pogledalo je 23 učenika, a *Madame Bovary* 6 učenika. Najmanje su gledani *Posljednji Stipančići* koje je pogledalo troje učenika. Zanimljivo je da je 30 učenika navelo da su gledali *U registraturi*, a od toga 11 je naznačilo da su pogledali jednu ili dvije epizode ili pak samo do pola. Od 136 ispitanih, ovdje nas je 57 učenika ostavilo bez odgovora.

Kao što vidimo, učenici su podijeljeni u mišljenju što se tiče gledanja ekranizacije romana. Zanimljivo je da je najviše ispitanih učenika pogledalo *Anu Karenjinu* za koju ankete pokazuju da se najmanje čita. No, to možemo pripisati dostupnosti filma, ali i njegovim brojnim filmskim adaptacijama, a posljednja je iz 2013. godine. S druge strane, *Posljednji Stipančići* snimljeni su 1968. godine, a to je ujedno i jedina ekranizacija tog romana te nema veliku dostupnost. Usto nas je puno učenika ostavilo bez odgovora, a to ukazuje na nezainteresiranost mogućnosti gledanja filma snimljenog po romanu. Svakako, ako postoji ekranizacija romana, učenici bi trebali saznati za to; nastavnik im može savjetovati da samostalno pogledaju film, ako već nije u planu da to urade na nastavi.

Da bismo uvidjeli koliko se učenici mogu informirati o određenom djelu, a da ga ne pročitaju, posjetili smo stranicu *lektire.hr*, stranicu koju je navelo najviše učenika. Spomenuta stranica organizirana je tako da je korisnicima ponuđena lektira *po abecedi, po razredima, po autorima* i naposljetku *književnost* gdje se objašnjavaju pojmovi vezani uz književnost, na primjer alegorija, aliteracija i tako abecednim

---

⁸Stjepko Težak: o.c., str. 36

redom. Usto su s lijeve strane istaknuti najčitaniji autori. Zatim smo *po razredima* pronašli popis lektire za treći razred srednje škole i izabrali lektiru *U registraturi* kako bismo dobili uvid u informacije koje nam nudi ta stranica. Na početku se dobiva informacija kako i kada je roman nastao, kakav je pripovjedač i u kojem se licu pripovijedanje odvija. Potom sljedi *kratak sadržaj* u kojemu učenik dobiva sve važne činjenice što se tiče fabule. Zatim je navedena *vrsta djela, vrijeme radnje, mjesto radnje, autor, likovi* te su glavni likovi okarakterizirani, a na kraju je *bilješka o autoru*. Sve u svemu, bilješke na spomenutoj stranici su vrlo dobre, no to nikako ne može zamijeniti cjelokupno čitanje romana. Primjerice, za realizam je bitna psihološka karakterizacija likova što učenici ne mogu doživjeti ako ne pročitaju djelo ili pak deskriptivnost koja je u funkciji socijalno-psihološke karakterizacije.

Istu lektiru provjerili smo i u *Vodiču kroz lektiru za srednje škole* Davora Uskokovića. *Vodič* sadrži pet cjelina; biografije pisaca, sadržaje književnih djela s interpretacijom, analize likova, književne termine i naposljetku bibliografiju. Sadržaj je organiziran abecednim redom. O Anti Kovačiću učenici su informirani o njegovom životopisu i književnom stvaralaštvu, a na kraju teksta natuknica nas upućuje na njegovo najznačajnije djelo, a ujedno i lektiru za učenike, *U registraturi*.⁹ Uskoković je u svome *Vodiču* najprije dao temeljne informacije o romanu; kojem razdoblju pripada, kada je objavljen, zašto je bio neprihvaćen od kritike te nabraja glavne likove. Zatim po dijelovima romana daje kratki sadržaj koji je vrlo opsežan, a neke dijelove romana i citira. Na kraju govori o karakteristikama romana i stilu pisanja. Dalje nas natuknica upućuje na lik Ivica Kičmanovića, kumordinara Žorža i Laure.¹⁰ Spomenuti likovi detaljno su psihološki i socijalno okarakterizirani.

---

⁹Davor Uskoković: *Vodič kroz lektiru za srednje škole*. Mozaik knjiga, Zagreb, 2009., str. 48 i 49

¹⁰id., str. 388 – 394

4. METODIČKI SUSTAVI NASTAVE KNJIŽEVNOSTI

Profesor Bežen primijetio je da se pogledi suvremene didaktike i metodike najviše razlikuju u nastavnim strategijama. *Posebno je to uočljivo u metodici hrvatskoga jezika koja je umjesto naziva strategija, koji rabi suvremena didaktika, zadržala tradicionalni naziv metodički sustav. To je stoga što metodički sustav ovisi o matičnoj znanosti nastavnog predmeta koja za didaktiku nije relevantna te što su metodički sustavi u metodici hrvatskoga jezika bili poznati znatno prije nego što je pojam strategije ušao u hrvatsku didaktiku.*¹¹

Dakle, didaktičke strategije nisu i strategije, to jest sustavi metodike hrvatskoga jezika. Razlika je u tome što matične znanosti metodike i njihove metodologije utječu na metodičke sustave, a koje su za didaktiku irelevantne. Didaktička strategija je teorijska i načelna, a metodička izvedbena. Određeni metodički sustav primjenjuje određene metode, postupke, oblike nastave te nastavna sredstva i izvore. Uz navedeno potrebno je navoditi i pripadajuće izvedbene odrednice kao dijelove metodičke strategije. Stoga je potrebno razlikovati pojam metodičkoga sustava kao opću metodičku strategiju i pojam metodičke strategije koji sadrži i pripadajuće izvedbene sastavnice (metode, postupke, oblike, izvore i nastavna sredstva), uz obilježja metodičkoga sustava.¹²

Kriteriji za uspostavu metodičkog sustava su:

- „teorijska osnova sustava
- položaj i uloga učenika u nastavnom procesu (učenik kao pasivni ili aktivni sudionik u komunikaciji)
- položaj učitelja u nastavnom procesu (učitelj kao voditelj i organizator učenikovih aktivnosti)
- pristup nastavnim sadržajima te njihov položaj u nastavnom procesu
- metodologija i teorijska sredstva matične znanosti iz koje se preuzimaju nastavni sadržaji (metodički sustavi nastave književnosti uključuju metodološke odrednice znanosti o književnosti)

---

¹¹Ante Bežen: *Metodika - znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Profil, Zagreb, 2008., str. 296

¹²ibid. 296 i 297

- izbor prethodnih kriterija određuje izvedbene oblike, metode i postupke u radu.¹³

Prema Rosandiću, metodički sustavi nastave književnosti proizlaze iz koncepcije obrazovnih i odgojnih ciljeva nastave, njezine kulturološke i društvene funkcije. Usto, Rosandić razlikuje sustave prema njihovoj osnovnoj usmjerenosti i organizaciji. Tako razlikujemo:

- dogmatsko-reproduktivni
- reproduktivno-eksplikativni
- interpretativno-analitički
- problemsko-stvaralački
- korelacijsko-integracijski
- komunikacijski
- otvoreni
- multimedijски
- timski sustav¹⁴

Također, napominje Bežen, metodički sustavi nastave književnosti su u stalnom razvoju pod utjecajem različitih teorija učenja i poučavanja. Bežen metodički sustav definira kao *zamisao izvođenja nastavnog procesa (nastavnog sata) koja je određena međusobnim odnosom i ulogom čimbenika toga procesa tijekom izvođenja, a to su: književni tekst (nastavni sadržaj), učenik, učitelj, organizacijski oblici te nastavne metode i sredstva.*¹⁵ Smatra da ostvarivanje odgojnih i obrazovnih ciljeva nastave književnosti ovisi o odnosu među navedenim čimbenicima. Metodički sustavi objasniti se mogu samo pomoću metodičkoga znanja jer su usko povezani za matičnu znanost nastavnoga predmeta i njezinu metodologiju.¹⁶

---

¹³ibid.

¹⁴Dragutin Rosandić: *Metodika književnoga odgoja*. Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 203

¹⁵Ante Bežen: o.c., str. 302

¹⁶ibid.

4.1 Dogmatsko-reproduktivni sustav

U ovom sustavu temeljni sadržaj nastave književnosti je povijest književnosti. Od učenika se zahtijeva da uče o književnopovijesnim činjenicama, da prepričavaju sadržaje književnih djela, da iznose podatke iz autorove biografije, da navode bibliografske podatke te da citiraju gotove sudove o književnim djelima i piscima; navodi profesor Rosandić. Uz sve to pojavljuje se i teorija književnosti koja se proučava deduktivno, formalistički te neovisno o književnom tekstu. Glavna karakteristika ovoga sustava je da se od učenika traži da zapamte što veći broj književnih činjenica i da ih doslovno ponavlja. Takva nastava ne razvija analitičke sposobnosti, estetsku misao ni kritički stav prema pojavama koje se proučavaju. Učitelj učenicima prenosi gotove sudove te od njih traži da ih reproduciraju, a njihovo znanje mjeri se količinom usvojenih činjenica i informacija.¹⁷ Bežen još navodi da se učenikovo znanje mjeri količinom naučenih činjenica. Učenik je pasivni slušatelj učitelja, koji pamti i reproducira činjenice i sudove koje čuje ili pročita te ih prima kao gotove istine, a učitelj je predavač koji od učenika zahtijeva zapamćivanje i ponavljanje svojih riječi i činjenica iz knjiga, ne prakticira raspravu i samostalan rad učenika. Komunikacija je jednosmjerna – od učitelja prema učeniku, prakticira se metoda izlaganja, od sredstava književni tekst, lektirna izdanja te udžbenik.¹⁸

Ovaj sustav je najstariji metodički sustav. Glavni nedostatak ovoga sustava je to što se od učenika traži da uče napamet i što je nastavnik središnja figura nastave koja ne potiče raspravu ni samostalan rad.

4.2 Reproductivno-eksplikativni sustav

Ovaj tip nastave književnosti razvijeniji je od dogmatsko-reproduktivnog sustava po tome što se u ovom sustavu ističe učenikova vlastita riječ u iznošenju književnih sadržaja. Ipak, u osnovi je zadržan reproduktivan karakter. Dakle, od učenika se traži da prepriča književni sadržaj unoseći svoje riječi u jezični iskaz. Od učenika se traži da pokušaju objasniti određene književne pojave u književnom tekstu. Takva, objasnidbena metoda, u okviru ovog sustava osobito je razvijena u francuskim

---

¹⁷Dragutin Rosandić: o.c., str. 203 i 204

¹⁸Ante Bežen: o.c., str. 302

školama, a dala je pozitivne rezultate u razvijanju književne kulture. U hrvatskim školama u nastavi književnosti objasnidbena metoda uvodi se tek tridesetih godina 20. stoljeća. Rosandić ističe da u ovom sustavu učitelj i dalje ima odlučujuću ulogu te da je učitelj i predavač i tumač književnih pojava, a učenikov udio u tumačenju književnih djela pojavljuje se u drugom planu. Ipak, pokušaj da se nastavni proces usmjeri prema književnom djelu označava prekretnicu u shvaćanju nastave književnosti.¹⁹ Bežen ovaj sustav naziva samo eksplikativnim te objašnjava da učitelj eksplicira, a učenik reproducira svojim riječima te da je u osnovi prisutna teorija eksplikacije. Za razliku od prethodnog sustava, u ovome je prisutna metoda izlaganja sa širim objašnjavanjem pojmova te je prisutna metoda rada na tekstu.²⁰

U ovome sustavu uočavamo da se cijeni ono što učenik samostalno zaključuje. Učenik, za razliku od dogmatsko-reproduktivnog sustava, zapisuje svojim riječima i uči s razumijevanjem te reproducira s razumijevanjem.

4.3 Interpretativno-analitički sustav

Književno djelo je u ovom sustavu temeljni sadržaj nastavnoga procesa dok se interpretacija djela smatra najvažnijim oblikom nastavnoga rada. Kod ovog sustava došlo je i do promjene ustrojstva nastavnog sata i nastavnih metoda. Nastavni se sat u ovome sustavu prilagođuje doživljajno-spoznajnim zakonitostima koje se uočavaju u komunikaciji s književnim djelom. U recepciji književnoga djela očituje se doživljajni i spoznajni proces, a djelo je predmet „estetskoga uživanja“, odnosno estetske spoznaje. Interpretacija je uporište pronašla u spoznajnoj teoriji i psihologiji estetskog doživljavanja i spoznavanja te je odredila faze u kojima se ostvaruje komunikacija između djela i njegova primatelja, objašnjava Rosandić. Tako je uspostavila fazu doživljajno-spoznajne motivacije u kojoj se aktivira emocionalno, intelektualno, moralno i spoznajno iskustvo koje se objedinjuje u svijet djela. Učenikov duhovni svijet dovodi se u fokus interpretativnim čitanjem, a potvrđuje se analitičkim postupkom, odnosno osmišljavanjem, produbljivanjem i proširivanjem. Bitno je spomenuti da je učenik u ovome sustavu estetski subjekt; sudionik je nastavnoga procesa koji sudjeluje u otkrivanju svijeta koji je ostvaren u umjetničkome djelu, a

---

¹⁹Dragutin Rosandić: o.c., str. 204

²⁰Ante Bežen: o.c., str. 302

pritom izražava svoja zapažanja i sudove. Učenik tako razvija književnu senzibilnost i aktivan odnos prema književnome djelu, a razvija se i zanimanje za čitanje. Velika pozornost usmjerena je i na estetsku funkciju jezika. Metoda heurističkoga razgovora i metoda rada na tekstu imaju osobitu ulogu doživljavanja. Za razliku od prethodnih sustava, u interpretativno-analitičkome sustavu u prvom planu nastavnoga procesa je književno djelo, a književnopovijesne informacije prelaze u drugi plan. Isto tako, učitelj je organizator nastavnoga procesa, a ne samo predavač i nije više jedini izvor znanja. Uz primarni beletristički tekst pojavljuju se i drugi izvori književnih informacija, a nastavni proces ostvaruje se u dvosmjernoj komunikaciji. Učenik tako razvija književnu kulturu, izgrađuje vlastiti stav i kritičko mišljenje.²¹ Ante Bežen ovaj sustav naziva samo interpretativni sustav jer je u osnovi teorija interpretacije. Bežen, kao i Rosandić, navodi da je književno djelo umjetnička tvorevina koja pobuđuje estetske doživljaje, a upoznavanje s njim je doživljajni i spoznajni proces. Učenik je također postao estetski subjekt koji sudjeluje u interpretaciji djela zajedno s učiteljem. Učitelj je više organizator nastavnog procesa nego predavač. Ovaj sustav karakterizira frontalni rad, rad u skupinama, individualni rad, dvosmjerna komunikacija, dijaloška metoda, interpretativno čitanje i metoda rada na tekstu.²²

Primjećujemo da u ovome sustavu učenik više nije objekt, već počinje biti subjekt koji razmišlja, samostalno dolazi do zaključaka i uključuje se u diskusiju s nastavnikom, a provodi i samostalnu analizu i interpretaciju. Od nastavnika se očekuje da rukovodi nastavnim procesom tako da navodi učenike na ispravne zaključke, a samim time i u ovome sustavu se izbjegava samostalno učenikovo zaključivanje.

4.4 Problemsko-stvaralački sustav

Problemsko-stvaralački sustav ili problemska nastava je nastava u kojoj se učenik postavlja pred književni problem i potiče se na samostalno istraživanje. Književni problem razvija zanimanje, stvara problemsku situaciju, izaziva dvojbe, traži opredjeljenje te postavljanje teza. Rosandić napominje da učenik tako ne dobiva gotove spoznaje, već do njih dolazi sam. Učenik tako uči znanstveno

---

²¹Dragutin Rosandić: o.c., str. 204 i 205

²²Ante Bežen: o.c., str. 303

misлити i otkriva metode kojima dolazi do rješenja problema. Stvaranje problemske situacije, definiranje problema i metoda, samostalan rad učenika, analiza i korekcija rezultata i zadavanje novih zadataka su faze cjelovitoga nastavnog sata. Problemsku nastavu karakterizira istraživačka metoda koja može biti djelomično istraživačka (problem rješava učitelj, a učenici djelomično sudjeluju) i potpuno istraživačka metoda (učenici samostalno rješavaju postavljeni problem tako da postavljaju hipotezu, provode istraživanje, izdvajaju podatke te ih razvrstavaju i osmišljaju). Kritički stav učenika u ovom sustavu dolazi do jakog izražaja najviše iz tog razloga što ovaj sustav traži etičko opredjeljenje, suočavanje vlastitih spoznaja i iskustava sa spoznajama i porukama pri rješavanju književnih problema. Bitno je, navodi dalje Rosandić, da se problematika aktualizira i da se piščeve poruke dovedu u kontekst čitateljeve suvremenosti. Kada učenik osjeti potrebu da nešto spozna, otkrije i riješi postavljeni problem, znači da se učenik suočava s problemom. Problemska se situacija stvara postavljanjem problemskih pitanja i zadataka, postavljaju se teze koje treba dokazati, navode se alternative za koje se treba opredijeliti, čitaju se književnokritički sudovi s kojima se treba suočiti, citira se izvorni beletristički tekst u kojem se pojavljuje određeni problem i slično. Rosandić opisuje potpunu istraživačku metodu kao metodu u kojoj učenici postavljaju problemska pitanja, postavljaju teze koje dokazuju potvrdno ili niječno, polemiziraju s književnokritičkim sudovima, stvaraju plan za istraživanje problema te predlažu metode kojima će istraživati problem. Time problemsko-stvaralački sustav otvara velike mogućnosti različitim oblicima nastave. Učenici dolaze i do polemičkih situacija u fazi korekcije i analize rezultata, a time isto razvijaju kritičko mišljenje. Usto, problemska nastava razvija najviši stupanj samostalnosti u radu na književnom tekstu, a učitelj treba postaviti nove obveze i zadaće u organizaciji nastavnoga procesa i obogaćivati nastavni proces tako da se otvaraju nove mogućnosti u ostvarivanju obrazovnih i odgojnih ciljeva nastave književnosti.²³ Profesor Bežen isto tako smatra da je književni tekst predložak za učenje književnosti kojim se rješava problem koji postavlja učitelj. Naglašava kritički odnos prema tekstu te da je učitelj organizator problemske situacije, a o rezultatima raspravlja s učenicima. Ovaj sustav karakterizira samostalan

---

²³Dragutin Rosandić: o.c., str. 205 i 206

individualni rad učenika, istraživačka metoda, uporaba literature, dvosmjerno komuniciranje i rasprava.²⁴

U problemsko-stvaralačkome sustavu pred učenika se postavlja problem te samim time on više nije samo pasivni sudionik. Učenik postaje aktivni, ravnopravni sudionik nastavnog procesa. Postavljanje problemske situacije znači i motivaciju, ali i definiranje načina i metoda rada. Dakle, učenici samostalno dolaze do zaključaka, a nastavnik je organizator.

4.5 Korelacijsko-integracijski sustav

U metodičkoj literaturi saznajemo da se zanimanje za odnos među umjetnostima javilo već u doba Horacija, Sofokla i Aristotela, a da i kasnije teoretičari kao što su Diderot te Wellek-Waren, pokazuju zanimanje o autonomiji i dodirima pojedinih umjetnosti u svojim raspravama. Zanimanje za isti problem pokazali su i metodičari u novije vrijeme te dolazi do uspostavljanja načela korelacije umjetničkih područja (književnost, glazbena i likovna umjetnost) u nastavi koje se provodi u nastavnim programima i čitankama za osnovnu i srednju školu.²⁵ Glavna karakteristika korelacijsko-integracijskog sustava jest povezivanje srodnih predmeta u zajednički didaktički sustav. Rosandić objašnjava da je tako oblikovano i jezično-umjetničko područje kao samostalan didaktički sustav koji povezuje dosadašnje nastavne predmete iz jezika i umjetnosti. Ovaj se sustav temelji na povezivanju nastavnih područja u okviru nastavnoga predmeta (književnosti, scenske i filmske umjetnosti, jezika, izražavanja i stvaranja), nastavnih predmeta u okviru odgojno-obrazovnog područja (književnosti, filmske, scenske umjetnosti i jezika s likovnom i glazbenom kulturom te nastavom stranih jezika), odgojno-obrazovnih područja (jezično-umjetničkog područja s društveno-povijesnim i drugim odgojno-obrazovnim područjima). U ovom sustavu uspostavljaju se veze i odnosi između različitih umjetnosti, a korelacija uspostavlja odgovarajuću metodičku strategiju i novi metodički instrumentarij.²⁶ Položaj učenika u ovom sustavu nije uvjetovan, može biti kao u svakom od ostalih

---

²⁴Ante Bežen:o.c., str. 303

²⁵Mirjana Benjak, Marko Ljubešić: *Od Peruška do otvorenog sustava*. Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 126

²⁶Dragutin Rosandić: o.c., str. 206

sustava, a ista je stvar i s položajem učitelja, oblicima rada, komunikacijom, metodama i sredstvima, naglašava Bežen.²⁷

Za ovaj sustav možemo reći da je to makrostruktura s mikroelementima u kojoj se stječe cjelovito znanje; zbiva se integracija. Povezanost može biti međupredmetna ili unutarpredmetna kojom se povezuju svi predmeti (književnost, jezik, medijska kultura i jezično izražavanje) unutar područja hrvatskoga jezika.

4.6 Komunikacijski sustav

Na teoriji didaktičke i literarno-estetske komunikacije utemeljuje se komunikacijski sustav. Nastavni sat pretpostavlja se kao lanac komunikacijskih situacija ili didaktičkih mikrostruktura u kojima se pojavljuju različiti oblici rada (pojedinačno, u parovima, skupni), različite nastavne situacije te različita nastavna sredstva.²⁸ Bežen isto smatra da se u ovome sustavu umjetnički i znanstveni književni sadržaj raščlanjuje u sadržajne cjeline, koje se uključuju u komunikacijske situacije s raznim oblicima i metodama rada. Usto, učenici sami rade u skupinama i povezuju komunikacijske situacije u lanac koji se na kraju zatvara u sintetiziranu cjelinu. Učitelj pomaže u organiziranju komunikacijskih situacija i nadzire njihovo povezivanje u cjelinu. Komunikacijski sustav karakterizira višesmjerno komuniciranje, rad na tekstu, rad pojedinaca, skupina i parove te okrugli stol.²⁹

Rosandić nam je predočio i shematski prikaz didaktičke komunikacije:

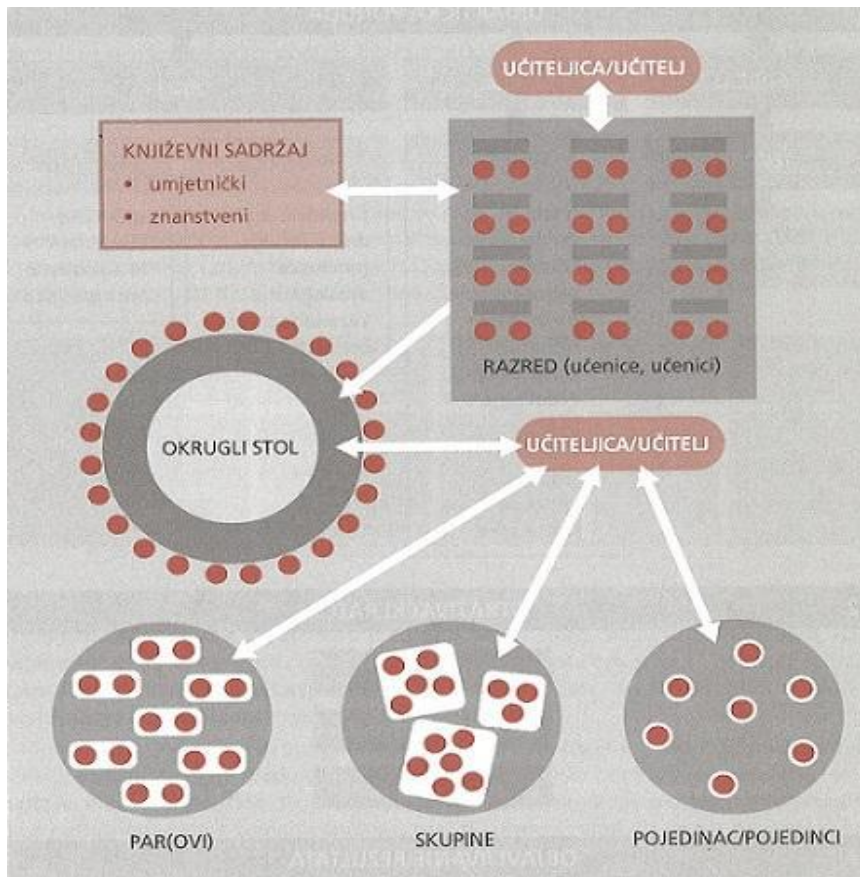
---

²⁷Ante Bežen: o.c., str. 303

²⁸Dragutin Rosandić: o.c., str. 206

²⁹Ante Bežen: o.c., str. 303

Slika 1: Shematski prikaz didaktičke komunikacije³⁰

Komunikacijski sustav je moderan metodički sustav u kojem se nastavni sat organizira kao lanac komunikacijskih situacija čime se dobivaju suvremeni oblici rada.

4.7 Multimedijски sustav

U suvremenoj nastavi različiti mediji prenose književno-znanstvene i umjetničke poruke. Pretpostavlja se korištenje raznoraznih multimedijских pomagala (vizualni, auditivni, elektronički mediji) te se književnومjetnički i znanstveni sadržaj raščlanjuje na didaktičke cjeline koje se povezuju uz određeni medij.³¹ Rosandić je to prikazao i shematski:

³⁰Dragutin Rosandić: o.c., str. 207

³¹Dragutin Rosandić: o.c., str. 209

	SADRŽAJ	SADRŽAJ	SADRŽAJ	SADRŽAJ	SADRŽAJ
MEDIJI	↓ knjiga udžbenik čitanka	↓ zvukovni zapisi (kasete i sl.)	↓ film(ovi) TV	↓ CD-ROM	↓ računalo internet

Tablica 2: Shematski prikaz medija u multimedijiskome sustavu³²

Bežen također napominje da u učenju književnosti ravnopravno sudjeluju razni mediji, a u osnovi su postavke teorija pojedinih medija. Tiskani tekst je u ovome sustavu ravnopravan elektroničkomu tekstu, a uzima se iz tiskane ili elektronske knjige. Učenici rade pod vodstvom učitelja na medijski različitim tekstovima te je samostalnost u radu promjenjiva. Učitelji su organizatori multimedijiskog učenja tako da pribavljaju izvore, kontroliraju tijek rada i učinke. U ovom sustavu najčešće se primjenjuju oblici i metode kao i u ostalim sustavima, uzimajući u obzir posebne zahtjeve pojedinih medija.³³

Multimedijiski sustav pretpostavlja korištenje raznoraznih multimedijiskih pomagala, tako primjerice, učenik vidi mobitel kao izvor znanja ili rješava zadatke na računalo i slično.

4.8 Timski sustav

Timski sustav karakterizira teorija međupredmetnih veza, odnosno načelo interdisciplinarnosti, a ostvaruje se na razini sadržaja u nastavnim programima, udžbenicima i drugim didaktičkim izvorima te planiranju i izvođenju nastave. Za timski sustav karakteristično je da se uvode dvojni učitelji za isti nastavni predmet. Time se dobiva dvojni sustav koji pruža nove mogućnosti ostvarivanja nastave, a to može biti međusobni dijalog dvaju učitelja, podjela uloga u komunikacijskim situacijama, izmjenjivanje odgovora na pitanja koja postavljaju učenici i slično. Rosandić dalje

³²ibid.

³³Ante Bežen: o.c., str. 304

objašnjava da korelacijski metodički sustav uključuje dvočlanu i višečlanu korelaciju. To znači da dvočlana korelacija obuhvaća dva nastavna predmeta, kao što su književnost i likovna umjetnost, književnost i povijest, književnost i glazba, književnost i filmska umjetnost, književnost i filozofija. Rosandić uočava da ta korelacija pruža mogućnosti izmjene učitelja tako da svaki učitelj pokriva sadržaj svoga predmeta, odnosno svoga područja. S druge strane, višestruka korelacija uključuje veći broj sudionika različitih nastavnih predmeta te postavlja složenije zahtjeve u organizaciji sadržaja. U timski sustav uvodi se i osoba izvan školske ustanove kako bi se učeniku približio problem, na primjer književnik, likovni umjetnik, filmski redatelj, glumac, književni kritičar i slično.³⁴ Bežen još uočava da tim učitelja koji mogu biti pravi učitelj, književnik, glumac, pjevač i slično, dijele poslove po stručnosti i kontroliraju sintezu naučenoga. Timski sustav karakteriziraju oblici i metode korelacijske, problemske i projektne nastave.³⁵

Kao što je rečeno, za timski sustav je karakteristično to da se uvodi osoba izvan školske ustanove kako bi se učeniku približio problem te se time izbjegava nastava koja je monotona.

4.9 Projektni sustav

Ante Bežen, uz navedene sustave, razlikuje još i projektni sustav. Projektni sustav je sustav u kojemu učenici izrađuju nastavni projekt o nekoj temi te povezuju sve spoznaje o toj temi iz različitih izvora, a u osnovi je teorija didaktičkoga projekta. Književni tekst je središnji element, a na njega se vežu spoznaje iz raznih izvora vezane za temu teksta te se tako tema višezvorno sistematizira i sintetizira. Učenik sam oblikuje projekt na zadanu temu, a učitelj mu pomaže u odabiru teme i izvora i kontrolira sistematizaciju i sintezu znanja o temi. Za projektni sustav karakterističan je skupni rad, rad u parovima, individualni rad, višesmjerna komunikacija, metoda istraživanja, raspravljanje, rad na tekstu i drugim izvorima znanja.³⁶

Za projektni sustav je karakteristično da se obuhvati što je više moguće sadržaja, a bitno je da se prije svega definira tko će biti voditelj, suradnici i slično.

---

³⁴Dragutin Rosandić: o.c., str. 209

³⁵Ante Bežen: o.c., str. 304

³⁶Ante Bežen: o.c., str. 303

Iz navedenih sustava koji su se provodili i koji se provode u književnom odgoju i obrazovanju, vidimo da su dogmatsko-reproduktivni i reproduktivno-eksplikativni sustavi koji se danas uglavnom ne provode, a to možemo pripisati napretku u obrazovanju. U opisu najstarijih sustava spomenuli smo da je naglasak u deduktivnom i formalističkom pristupu u kojemu je nastavnik taj koji diktira i propisuje, a učenik uči napamet. Napredak je uočljiv u interpretativno-analitičkome sustavu u kojemu je u središtu književno djelo, a ne povijesne i teorijske činjenice. Također je uočljiv pomak u odnosu učenik – nastavnik. Nastavnik je više organizator sata, a učenik više ne uči napamet, cijeni se njegovo razmišljanje, analize i zaključci. Još veći pomak jest problemsko-stvaralački sustav. Kao što smo spomenuli, učenik se u ovome sustavu potiče na samostalno rješavanje problema. Dok učenik ima ulogu istraživača, nastavnik je taj koji organizira obaveze i zadaće. Još veći stupanj produktivnosti ima korelacijsko-integracijski sustav koji povezuje nastavna područja ili nastavne predmete te time učenici dobivaju jednu kompletnu sliku. U moderne metodičke sustave spadaju komunikacijski, multimedijски, timski, projektni te otvoreni o kojemu će biti više riječi. Kao što sam naziv govori, u komunikacijskome sustavu naglasak je na komunikaciji, potiče se razvoj komunikacijskih sposobnosti tako što se stvaraju komunikacijske situacije. Multimedijски sustav podrazumijeva korištenje raznih medija, to jest multimedijских pomagala. Za timski sustav karakteristično je da se uvodi osoba izvan školske ustanove kako bi se učeniku približio problem i njegovo rješavanje. Projektni sustav učenicima bi trebao približiti problem u obliku projekta, a glavna karakteristika ovoga sustava jest ta da učenici prikupljaju podatke iz različitih izvora te se organiziraju u skupine, parove ili individualno.

Dakle, od dogmatsko-reproduktivnog do projektnog i otvorenog sustava više je nego očit napredak. Najveći pomak uočljiv je u ulozi učenika i nastavnika. Po ovome vidimo da se njihov status mijenjao. Zahvaljujući modernim sustavima danas je učenik taj koji je u središtu nastavnog procesa. Isto tako uočavamo napredak što se tiče nastavnih izvora, nastavnih sredstava i nastavnih pomagala. No bitnu ulogu ima i nastavnik koji mora procijeniti i pretpostaviti efikasnost rada u određenom sustavu u kojem se nastava izvodi.

5. METODIČKI PRISTUP ROMANU *ANA KARENJINA*

Za potrebe ovoga rada odabrali smo otvoreni sustav u kojem ćemo prikazati novi pristup Tolstojevoj *Ani Karenjini*. Prije svega, ovom ćemo prilikom detaljnije predstaviti otvoreni metodički sustav.

5.1 Otvoreni sustav

Profesor Rosandić otvoreni sustav definira kao sustav koji *uspostavlja didaktičku komunikaciju koja se utemeljuje na ponudi sadržaja i metoda za samostalno učenje, istraživanje i stvaranje*.³⁷ Usto je važno napomenuti da učenici sami odabiru sadržaj za pojedinačno, skupno, tandemsko učenje, istraživanje i stvaranje. Učitelj je taj koji nudi sadržaj, ali to mogu i učenici, a to ovisi o karakteru sadržaja i cilju koji se želi postići. Odnosno, prema obrazovnim, odgojnim i funkcionalnim zadaćama odabiru se ili predlažu metode rada za nastavni i izvannastavni rad.³⁸

Profesor Bežen smatra sa su glavne karakteristike otvorenog sustava te da učenici sami izabiru tekstove na kojima će raditi i zadatke koje će rješavati, u osnovi teorija slobodne nastave. Usto, svaki se učenik, par ili skupina mogu opredijeliti za svoj tekst na kojemu će raditi. Položaj učitelja je takav da on pomaže učenicima u pronalaženju tekstova, knjiga i medijskih zapisa koje oni zatraže te u konačnoj sintezi naučenoga. Bežen naglašava da je komunikacija višesmjerna, a da se na tekstu radi individualno, u paru ili skupini.³⁹

Benjak i Ljubešić zaključuju da *primjena toga sustava u književnom odgoju i obrazovanju zasigurno pridonosi unaprjeđivanju književne kulture u školi. Provođenje otvorenoga metodičkog sustava afirmira učenike kao aktivne subjekte u nastavnom procesu koji čitaju, analiziraju, interpretiraju i vrjednuju književnoumjetničko djelo. Tako se približavamo ispunjavanju osnovne svrhe književnog odgoja i obrazovanja u srednjoj školi (gimnaziji) – odgoju budućeg čitatelja*.⁴⁰

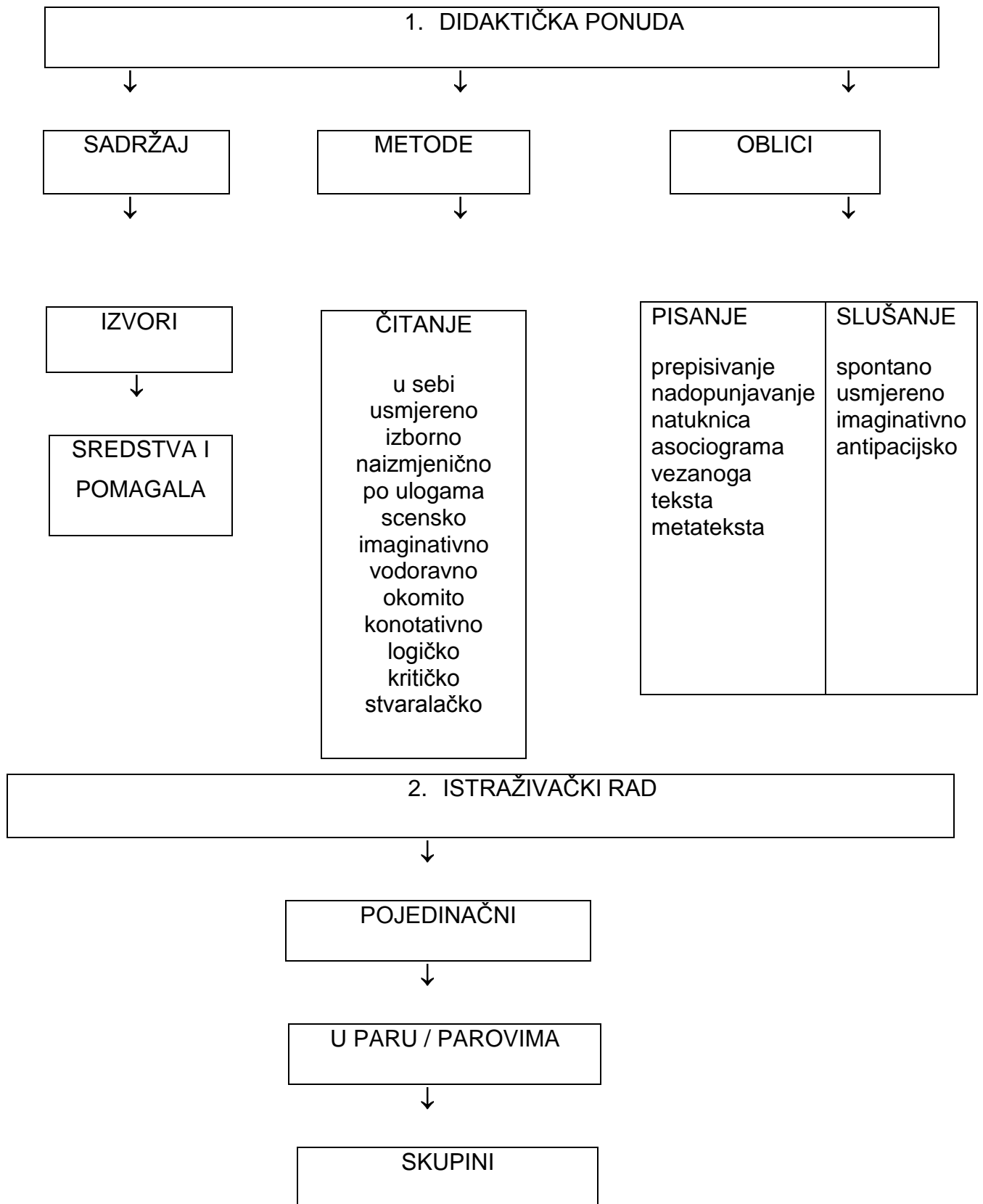
³⁷ Dragutin Rosandić: o.c., str. 207

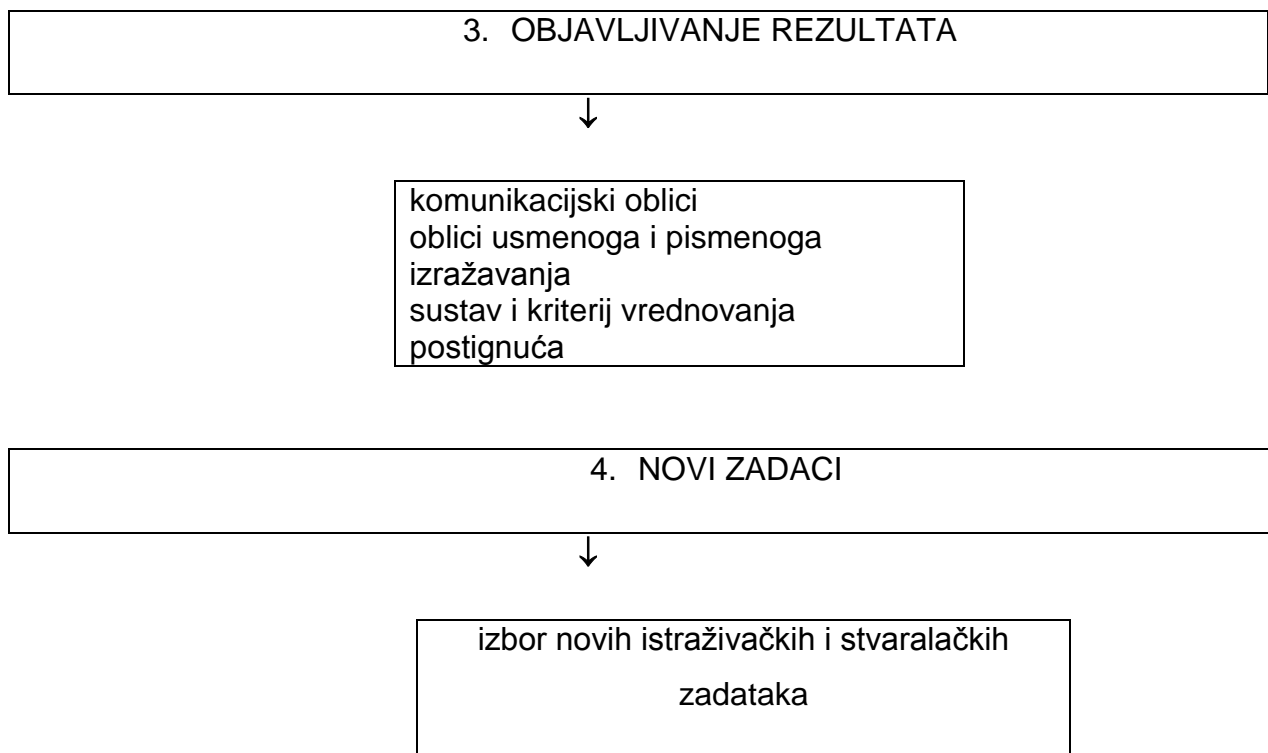
³⁸ ibid.

³⁹ Ante Bežen: o.c., str 304

⁴⁰ Mirjana Benjak, Marko Ljubešić: o.c., str. 220

5.2 Shematski prikaz otvorenoga metodičkog sustava

Tablica 3: Shematski prikaz otvorenoga metodičkog sustava⁴¹

5.3 *Ana Karenjina* u modelu otvorenoga metodičkog sustava

Razlozi koji su nas potaknuli da prikazemo *Anu Karenjinu* u otvorenom sustavu višestruki su:

- a) *Ana Karenjina* je roman koji se smatra vrhuncem realizma te jednim od najčitanijih romana ikad. Milivoj Solar u *Povijesti svjetske književnosti* kaže da je *Ana Karenjina* jedan je od najglasovitijih romana cjelokupne svjetske književnosti.⁴² To je roman suvremene tematike u čijem je središtu preljub glavnog lika, Ane. Ispitanici su pokazali da slabo uočavaju poveznicu između društvenih problema tada i danas pa ćemo im ovim modelom pokušati približiti aktualnost *Ane Karenjine*.

U *Svjetskoj književnosti zapadnoga kruga* učimo da je *Ana Karenjina* po temi posve suvremen roman koji se pojavljivao u rasponu od tri godine te se u njemu pojavljuju Tolstojeve reakcije na aktualna zbivanja kao što su

⁴¹Dragutin Rosandić: o.c., str. 208.

⁴²Milivoj Solar: *Povijest svjetske književnosti*. Golden marketing, Zagreb, 2003., str. 245

slikarske izložbe, gospodarske diskusije, vanjskopolitičke diskusije i sl.⁴³ Slamnig dalje primjećuje da se *Tolstoj predstavio kao dosljedni realisti analitičar; zamislivši roman kao djelo o kažnjenoj nevjeri, stvorio je od svoje Ane karakter od krvi i mesa, motivirao je njezinu nevjeru plemenitim, ali činovnički korektnim karakterom njezina muža, pa ju je tako doveo u položaj uzvišeno-tragičnog lika, u kojega tragediji ne malu krivnju snosi aristokratsko društvo što okružuje nju i njezina ljubavnika. (...) simbolika Aninih snova i predosjećaja kao da nagovješćuje već novo doba u ruskoj prozi.*⁴⁴

- b) Ankete su pokazale da je od romana realizma koji su na popisu lektire *Ana Karenjina* roman koji ispitanici najmanje čitaju, a ovim modelom želimo privući učenike na čitanje i proučavanje ovoga romana.

Najev i Quien kažu da u planiranju lektire treba težiti zanimljivosti, a ne da ona kod učenika izaziva stres i dosadu.⁴⁵ Isto tako smatraju da su *književna djela izazov. Ona potiču na razmišljanje, razvijaju našu osjetljivost za svijet koji nas okružuje te nadahnjuju naše stvaralaštvo i maštu.*⁴⁶

- c) *Anu Karenjinu* karakterizira složenost (nekoliko tijekova radnje), prikazuje sliku ruskoga društva druge polovice 19. stoljeća (od seljaka, činovnika, intelektualaca do plemstva), roman prati psihološku karakterizaciju likova (preljub, ispajanje, tragična ljubav, pitanja morala, braka i obitelji, licemjerja te osude društva).

Sava Penčić objašnjava da pisci realizma žele vjerodostojno prikazati ono što predočuju našem doživljaju, a glavnu ulogu u tome ima preciznost kao dio stvaralačke tehnike. Usto navodi da realisti prikazuju predmete, prizore i situacije s mnogo detalja, a detaljizacijom pisac nas želi uvjeriti da mu ništa nije promaklo te nas tako uvjeriti u istinitost cjelokupnog sadržaja. Primjećuje i da je u osnovi svakog realističkog djela razvijena fabula te navodi primjer upravo *Anu Karenjine* čija se razvijenost fabule pretvara u dupli romaneskni tijek što je piščeva težnja da obuhvati što je moguće veći

---

⁴³Ivan Slamnig: *Svjetska književnost zapadnoga kruga*. Školska knjiga, Zagreb, 1999., str. 250

⁴⁴id., str. 251

⁴⁵Vedrana Najev, Sanja Quien: *Novi metodički pristupi u obradi lektire*. Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 6

⁴⁶ibid.

broj sudbina i karaktera.⁴⁷ Aleksandar Flaker također govori o *težnji pisaca realista da obuhvate sveukupnost društvenih, psiholoških i intelektualnih pojava u čovjekovu životu koja je našla svoje puno ostvarenje samo u najvećim dometima realizma.*⁴⁸

Benjak uočava da se i kod studenata povećava problem kada se nađu pred obradom realističkog romana te navodi opsežnost romana, premalen broj sati koji je namijenjen za njihovu interpretaciju, metodički opravdani zahtjevi za cjelovitom obradom romana, problem aktualizacije i slično kao razloge koji uzrokuju problem kod obrade takvih romana.⁴⁹ Upravo ćemo se na ovo osvrnuti u modelu otvorenoga sustava.

- d) Tolstojeva *Ana Karenjina* nezaobilazno je djelo kako svjetske književnosti tako i lektire svakoga gimnazijalca.
- e) Ovim metodičkim sustavom želimo pristupiti lektiri zaobilazeći tradicionalnu nastavu zahtijevajući aktivnost i kreativnost učenika. Pritom se povodimo i riječima profesorice Benjak da *bez obzira na zaista bogatu, ne samo metodičku literaturu o ovoj danas najpopularnijoj književnoj vrsti, još uvijek nedostaju primjeri/modeli, utemeljeni na suvremenim, metodičkim teorijama, koji na konkretan način pokazuju mogućnosti interpretacije te najopširnije možemo reći, u metodičkom smislu – najzahtjevnije književne vrste.*⁵⁰

Sadržaj interpretacije predstavljaju izabrane razine romana. Odlučili smo se za analizu likova, aktualnost teme i književne postupke u romanu. Izvori, odnosno sredstva i pomagala kojima će se učenici služiti u interpretaciji teksta obuhvaćaju: cjeloviti tekst romana, književne kritike objavljene u tisku i ostalim medijima (internet) te film snimljen 2012. godine. Iako postoje mnoge filmske adaptacije *Ane Karenjine*, odlučili smo se za najnoviju zbog dostupnosti filma i vrlo dobrih kritika. Metode koje će se koristiti na satima interpretacije odnose se prije svega na čitanje književnoumjetničkog teksta: usmjereno, u sebi, konotativno, kritičko i stvaralačko. Oblici rada obuhvaćaju jezične djelatnosti slušanja i pisanja. Također će se pogledati

---

⁴⁷Sava Penčić: *Realizam*. OBOD, Cetinje, 1967., str. 40 - 42

⁴⁸Aleksandar Flaker, Zdenko Škreb: *Stilovi i razdoblja*. Matica hrvatska, Zagreb, 1964., str. 222

⁴⁹Mirjana Benjak: o.c., str. 5

⁵⁰ibid.

odabrane scene filma za koje učenici smatraju da su ključne scene. Učenici će tako ispisivati natuknice te raditi bilješke. Slušanje će biti usmjereno. Istraživački samostalni rad učenika provodit će se pojedinačno ili individualno, u paru ili tandemski te grupno. Rezultati će se objaviti u komunikacijskim oblicima usmenoga i pismenoga izražavanja. Usto, za otvoreni sustav karakteristično je da učenici samostalno i uzajamno vrednuju i procjenjuju koliko je rad bio uspješan, a nastavnik verificira njihove odluke. Sati interpretacije završit će zadavanjem novih zadataka.

Književnoumjetnički i književnoznanstveni sadržaj vezan za roman *Ana Karenjina* transponiran je u sustav cjelovite analize romana s naglaskom na analizu likova, aktualnost teme te književne postupke. Obrada će se ostvariti u ciklusu nastavnih sati koji obuhvaća dva dvosata.

Prije interpretacije učenici će kod kuće samostalno pročitati roman u cijelosti i pogledati ekranizaciju romana. Čitanje će biti usmjereno tako da će čitajući rješavati ova pitanja i zadatke:

- Kakvo društvo opisuje Tolstoj? Objasnite povijesni kontekst vremena radnje romana.
- Čime se otvara roman? Ispišite Tolstojeva dva mota te ih objasnite, odnosno prokomentirajte.
- Koliko paralelnih radnja pratimo? Ispišite likove na kojima se gradi svaka paralelna radnja.
- U kojim se sve ruskim gradovima odvija radnja?
- Koja je po vama osnovna tema djela?
- Kako je komponiran roman?
- Koja je glavna pripovjedačka tehnika?
- Koji je po vama, uz Anu, najvažniji lik u djelu?
- Objasnite indiciju događaja s početka romana s Aninom smrću?
- Objasni Tolstojev analitičko-psihološki postupak u karakterizaciji likova.
- Znete li koliko postoji filmskih adaptacija *Ana Karenjine*?
- Što mislite, zašto je *Ana Karenjina* tako često ekranizirana, a prvi put objavljena je davne 1877.?
- Može li film vjerodostojno prikazati psihologiju likova?
- Usporedite film (2012) s knjigom.

- Pate li ljudi i danas od društvenih predrasuda i konvencija?
- Osuđuje li i današnje društvo nepoštivanje bračnih normi?
- Što možete zaključiti, kakvi su brakovi u devetnaestom stoljeću? Kakva je bila uloga žena? Usporedite to s brakovima i ulogom žene u 21. stoljeću.

Odgovori na pitanja i rješenje zadataka poslužit će kao ishodište za interpretaciju odabranih razina romana. Provjeru i analizu učenikove recepcije romana možemo izvesti metodom heurističkoga razgovora. Učenici će služeći se bilješkama iz dnevnika čitanja stvoriti svoju sliku o problemima romana, uvidjeti socijalno-psihološku karakterizaciju likova te uvidjeti karakteristike realističkoga romana.

Tom prilikom, učenici će odlučiti koje su scene u filmu najbitnije te će se, koristeći računalo i projektor, pogledati odabrane scene filma kako bi si vizualno predočili radnju romana i sliku ruskoga društva 19. stoljeća, a usto će i analizirati odabrane scene. Ovdje valja poći od Težakove tvrdnje da brojne sadržajne, strukturne i izrazne sastavnice koje treba promatrati sve se usporednice, pritom misleći na temu, mjesto, vrijeme, fabulu, likove, ideje, osnovni ton, dijalog i slično, ne mogu obuhvatiti u jednom nastavnom procesu. Stoga je potrebno interpretaciju usmjeriti na bitne i najvažnije elemente, a to ovisi i o učenicima i o filmu.⁵¹ Također se u metodičkoj literaturi navodi da je filmska naobrazba ovodobna nužnost, a i pobliže je određena i svrha filmske umjetnosti. Tako se navodi da je učenika potrebno osposobiti za svjesno i kritičko primanje poruka s ekrana, učenik treba razviti estetsku osjetljivost i sposobnost za otkrivanje umjetničkih vrijednosti filmova te razviti umne i imaginacijske sposobnosti.⁵² Isto tako Težak navodi da *otkako se pojavio, film se ne prestaje družiti s književnošću. Napaja se njome i napaja ju. Obična publika i danas prilazi k filmu kao k romanu u kojem je riječ najvećim dijelom zamijenjena živom slikom.*⁵³

Nakon što se utvrdi recepcijska razina, nastavnik će, uz pomoć učenika, uspostaviti nove obzore interpretacije i osmisлити njezinu metodičku izvedbu.

Interpretacija započinje pitanjima:

---

⁵¹Stjepko Težak: o.c., str. 69

⁵²Stjepko Težak: o.c., str. 39

⁵³id., str. 292

- Kakva se slika ruskoga društva prikazuje?
- S čime možete povezati rečenicu: *Osveta je moja i ja ću je vratiti*⁵⁴? Kako je ta rečenica u suprotnosti s Aninim samoubojstvom?
- Kako komentirate prvu rečenicu romana: *Sve sretne obitelji nalik su jedna na drugu, svaka nesretna obitelj nesretna je na svoj način*⁵⁵?
- Koje tri međusobno povezane obitelji, odnosno tri različita braka, pratimo? Kakav je brak Ane i Karenjina? Kakav je odnos Stive Oblonskoga i Doli? Kako komentirate vezu Kiti i Levina?
- Koji se sve staleži društva prikazuju? Povezujete li to s osnovnim načelima realizma?
- Koji bi lik bio Anin kontrast i zašto? Objasni karakter jednoga i drugoga lika.
- Možete li povezati simbol svijeće s Aninim samoubojstvom?
- Kako komentirate čin Anina samoubojstva?
- Slažete li se da Tolstoj u romanu djeluje moralno prosvjetiteljski?
- Prokomentirajte tvrdnju da je Tolstoj „Homer 20. stoljeća.“

Nakon toga, u sljedećoj fazi nastavnoga procesa prelazimo na interpretaciju, to jest, na analizu likova.

Učenici će biti podijeljeni u sedam grupa. Svaka će grupa dobiti papirić na kojemu će biti ispisano ime jednoga lika iz romana. Uključeno je sedam najvažnijih likova koji, više ili manje, utječu na tijek događaja. To su Ana Arkadjevna Karenjina, Aleksej Krilovič Vronski, Aleksej Aleksandrovič Karenjin, Konstantin Dmitrič Levin, Katarina Aleksandrovna Levina –Kiti Ščerbacka, Stjepan Arkadijč Oblonski –Stiva i Darja Aleksandrovna Oblonski – Doli.

Svaka grupa ima isti zadatak – da što bolje opiše zadani lik, njegovu ulogu u romanu, psihološku i socijalnu karakterizaciju, u kakvim je odnosima s drugim likovima u romanu te kako utječe na radnju romana. Kod psihološke karakterizacije lika učenici moraju obratiti pažnju na, kako navodi Diklić, emocionalni, intelektualni i voljni život lika, na njegova svjesna i podsvjesna stanja te na psihičke procese koji su vezani uz aktivnost lika i njegove podsvjesne doživljaje i motivaciju za djelovanje i ponašanje lika.⁵⁶ Kod socijalne karakterizacije učenici bi trebali utvrditi socijalno

⁵⁴Lav Nikolajevič Tolstoj: *Ana Karenjina*. Jutarnji list, Zagreb, 2013., str. 5

⁵⁵ibid.

⁵⁶Zvonimir Diklić: *Lik u književnoj, scenskoj i filmskoj umjetnosti*. Školska knjiga, Zagreb, 1989., str.91

porijeklo, klasnu pripadnost, društvenu prilagođenost, međuljudske odnose i utjecaj društvene sredine na ponašanje, stavove i gledišta lika.⁵⁷ Usto učenici trebaju voditi računa o tome da se realistički književni lik ostvaruje na običnim i uvjerljivim pojavama iz života, da pisac realizma književni lik nastoji prikazati vjerno i objektivno. U metodičkoj se literaturi još navodi da se u realističkome djelu literarni junak realizira kao individualni karakter, ali i kao ličnost s karakteristikama tipičnim za predstavnika društvenog sloja kojemu pripada,⁵⁸ te stoga učenici za svaki lik trebaju uzeti u obzir navedene karakteristike. S obzirom na to da su i čitali roman i pogledali film, trebamo uzeti u obzir Diklićevu tvrdnju da *u percipiranju književnog lika umjetnički opis riječima otvoren je čitateljevom svijetu; on ostavlja dovoljno prostora za čitateljevo dopunjavanje, dograđivanje slike lika. Književni lik je uvjetno kazano nedovršena stvarnost s obzirom na primaoca te stvarnosti – čitatelja. Konačno, recepcija književnoumjetničke slike lika nije determinirana samo piščevom prezentacijom, nego i literarnim senzibilitetom, književnim obrazovanjem i imaginacijskim sposobnostima čitatelja. Filmska slika (kamera) ne ostavlja nikakvu prazninu s obzirom na vanjski opis lika. Ona ga opisuje takvim kakvim je, kako je koncipiran, izgrađen i dat zamisliva redatelja i umjetničkom kreacijom glumaca.*⁵⁹

Određene stvari potrebno je potkrijepiti citatima i primjerima iz romana. Učenici će za ovaj zadatak dobiti i potpitanja.

Potpitanja za opis lika Ane Karenjine:

- Kakav je Anin bračni život prije susreta s Vronskim?
- U kakvom okruženju živi? Kakva je njezina svakodnevnica?
- Pronađite opis njezinoga vanjskoga izgleda.
- Bi li, po vama, Ana bila sretna da društvo nije osudilo njezinu vezu s Vronskim?
- U čemu uočavate tragičnost Anina lika?
- Kakva je Ana kao majka? Opišite njezin odnos prema sinu i prema kćeri.
- Opišite gradaciju Anina lika (ključne događaje).
- U kojem trenutku Ana počinje sumnjati u ljubav Vronskoga?

---

⁵⁷id., str. 99

⁵⁸id., str. 138

⁵⁹id., str. 305

- Koji osjećaji prevladavaju u Ani na početku veze s Vronskim, a koji pred samoubojstvo?
- Koga Ana smatra glavnim krivcem svojih patnja, Vronskoga ili Karenjina?
- Kako je Ana svojim samoubojstvom ostvarila dio svoga cilja?
- Koje su Anine posljednje riječi?
- Koje su sličnosti Ane Karenjine i Emme Bovary?
- Osuđujete li njezin postupak ili mislite da je imala pravo na sreću?
- Opišite Anu Karenjinu u današnjem vremenu.
- Kako bi društvo danas gledalo na Anu?
- Može li se danas žena odvažiti i suprotstaviti očekivanjima društva?
- Ovisi li danas žene o muškarcu?
- Je li uspjeh biti podrška suprugu i odgajati djecu ili treba težiti osobnoj sreći i zadovoljstvu?
- Kako komentirate internetske stranice koje potiču prevaru?

Potpitanja za opis lika Vronskoga:

- U kojem se trenutku Vronski zaljubljuje u Anu? Čime je motiviran taj trenutak?
- Pronađite fizički opis Vronskoga.
- Je li Vronski volio Anu? Objasnite svoje mišljenje.
- Može li Vronski, za razliku od Ane, razdvojiti racionalno i emocionalno?
- Čega se odrekao Vronski zbog Ane?
- Zašto društvo ne kažnjava njega, a kažnjava Anu?
- Osjeća li Vronski krivnju za Anino samoubojstvo?
- Kamo se uputio poslije Anina samoubojstva?

Potpitanja za opis lika Alekseja Karenjina:

- Kakav je Karenjin bio kao čovjek i kao suprug?
- Kakav je njegov odnos prema Ani?
- Zašto je ne može usrećiti?
- U kojem je trenutku i sam uvidio da Ana voli Vronskoga?
- Ima li društvo veliki utjecaj na njega? Koji njegovi postupci to pokazuju?
- Zašto brani Ani da viđa sina nakon što je otišla s ljubavnikom? Čini li on to zbog osjećaja povrijeđenosti ili iz osvete?

- Doživljavate li Karenjina kao negativca, žrtvu ili kao nešto treće?

Potpitanja za opis lika Levina:

- Kakvu funkciju u romanu ima lik Levina?
- Kojemu staležu pripada Levin i zašto se zbog toga osjeća kriv? Kako Levin gleda na selo, a kako na grad?
- Kako Levin podnosi Kitino odbijanje?
- Što najviše muči Levina?
- Koji događaji su potaknuli Levina da život počinje shvaćati na religiozan način?
- Kako Levin gleda na bračni život?

Potpitanja za opis lika Kiti:

- Kako je Kiti primila odbijanje Vronskoga?
- U kojem trenutku Kiti pada u depresiju?
- Je li Kiti prestala misliti na Vronskoga?
- Kakav je odnos Kiti prema Ani?
- Je li Kiti bila sretna s Levinom u braku?
- Je li pronašla svoju sreću u ulozi supruge i majke?

Potpitanja za opis lika Stive Oblonskoga:

- Kako bi opisivali Stivu kao čovjeka?
- Kakav je kao suprug te kako gleda na svoju ženu?
- Kaje li se on zbog svojih nemoralnih postupaka?
- Je li se promijenio nakon što mu je Doli oprostila?

Potpitanja za opis lika Doli:

- Kakav vam dojam ostavlja Doli kao žena i kao supruge?
- Kakav je brak Stive i Doli? Što Doli proživljava u braku?
- Tko je uvelike doprinio da Doli ipak odluči spasiti svoj brak?
- Kakav je odnos Doli prema Ani nakon što je svi odbace?
- Zašto je ipak Doli zavidna Ani? Što to ona nema, a Ana ima?

Nakon istraživačkoga rada svaka će grupa izložiti svoje rezultate, a pritom sami biraju nastavna sredstva i pomagala.

Poslije detaljne analize likova, novo istraživanje odnosi se na temu i(li) teme romana. U istraživanju toga problema učenici će na papirić ispisati riječ koja ih prva asocira na temu *Ane Karenjine* kao što su brak, obitelj, preljub, moral, ljubav itd. Nakon toga svi koji će, na primjer, ispisati riječ „brak“ bit će jedna grupa itd. Tako će svaka grupa, parovi ili pojedinac argumentirati zašto bi se glavna tema romana odnosila baš na tu riječ. Svoje argumente učenici moraju potkrijepiti primjerima.

Nakon istraživanja učenici će obrazložiti svoje rezultate jedni drugima te će doći do zaključka kako možemo postaviti više teza, a da su sve međusobno povezane.

Nakon analize teme i likova, učenici će analizirati književne postupke u romanu. Učenici će, podijeljeni u parove, dobiti radne listiće na kojima će biti ispisani sljedeći pojmovi:

- sveznajući pripovjedač
- unutarnji monolog
- psihološko-analitički postupak (motivacija)
- plan podsvijesti
- objektivnost/subjektivnost
- „zrcalo stvarnosti“ (percepcija stvarnosti, poetika gledanja)
- paralelizam radnji

Učenici će navedene pojmove objasniti, potkrijepiti primjerima iz teksta i citirati.

Poslije ovoga, osvrnut ćemo se još jednom na protagonisticu romana, Anu Karenjinu. To ćemo učiniti kroz raspravu, odnosno debatom. Debata se u literaturi definira kao *borba riječi*. *Ona je zaoštren oblik rasprave koji formalno protječe po istim pravilima. Skupine za i protiv stoje jedna nasuprot drugoj. Diskutiraju kako bi promijenili odnos većine u svoju korist. Na kraju debate glasuje se.*⁶⁰Dakle, učenicima nudimo mogućnost izbora koju će tezu zastupati. Afirmirajuća skupina će

---

⁶⁰Wolfgang Mattes: *Nastavne metode 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Naklada Ljevak, Zagreb, 2007., str. 85

zastupati tezu da je **Ana bila dobra žena, majka i supruga, ali zarobljena osoba koja teži za oslobođenjem**, dok će negirajuća ekipa osporavati unaprijed zadanu tezu.

Učenici bi se trebali pridržavati i tijekom debate, a Mattes navodi da najprije jedan govornik predstavlja problem i pitanje glasovanja („da ili ne?“). Potom učenik ili više učenika iz skupine *za* i *protiv* iznose naizmjenice svoje argumente u prilog toj odluci ili protiv nje. Na kraju se raspravlja u sklopu ukupne skupine po popisu govornika. Po mogućnosti, skupine *za* i *protiv* trebale bi sjediti jedna nasuprot drugoj, a učenici koji promijene svoje mišljenje, mogu promijeniti i svoje mjesto. Ako dođe do izravnog obraćanja nekom sudioniku, on ili ona mogu izvan popisa govornika reagirati na obraćanje te tada dignuti dvije ruke. Završava se glasovanjem o problemskom pitanju.⁶¹

Prvi će govornici u ekipi govoriti najviše pet minuta, a ostali članovi skupine imaju na raspolaganju najviše tri minute. Unakrsno ispitivanje traje dvije minute. Nastavnik će brinuti o tome da se sudionici debate pridržavaju vremenskih ograničenja, a suci (troje učenika) će odlučiti o pobjedniku, odnosno o pokazanoj kvaliteti debatiranja.

Završna etapa u otvorenome metodičkom sustavu odnosi se na vrednovanje ukupnog istraživanja i rezultata istraživanja, a učenike se potiče na daljnje istraživanje. Nastavnik ocjenjuje njihov rad. Otvoreni sustav traži povratnu informaciju pa će se provesti anketa među učenicima koja sadrži pitanja za analizu i vrednovanje grupnoga rada (Rosandić 2005b: 103):

Redni broj		Potpuno	Većim dijelom	Manjim dijelom	Nedovoljno
1.	Grupa je danas dobro odradila problem/temu				
2.	Imali smo jasno određene ciljeve				
3.	Bio/bila sam zadovoljan/zadovoljna				

⁶¹id., str. 86

	pristupu problemu				
4.	U procesu rada ocjenjivali smo pristup				
5.	Ideje svih članova grupe bile su evidentirane				
6.	U radu smo podupirali jedni druge				
7.	Pažljivo sam slušao/slušala govore drugih				
8.	Drugi su mene pažljivo slušali				
9.	Moje sposobnosti i vrline došle su do punog izražaja				
10.	Do izražaja su došle i vrline drugih članova				
11.	Bio/bila sam smiren/smirena, sabran/sabrana				
12.	U grupi je dominirao jedan član ili više članova				
13.	Bilo je natjecateljskih istupa koji su ometali rad				
14.	Pravila za rad bila su poštovana				
15.	Interes za probleme bio je velik				
16.	Pridržavali smo se zadanog roka				
17.	Imali smo uspješno vodstvo grupe				
18.	Zadaće su ostvarene				
19.	Raspravljali smo o problemu koji je važan				

	(meni i drugima)				
20.	Zadovoljan/zadovoljna sam rezultatima rada				

Tablica 4: Pitanja za analizu i vrednovanje grupnoga rada

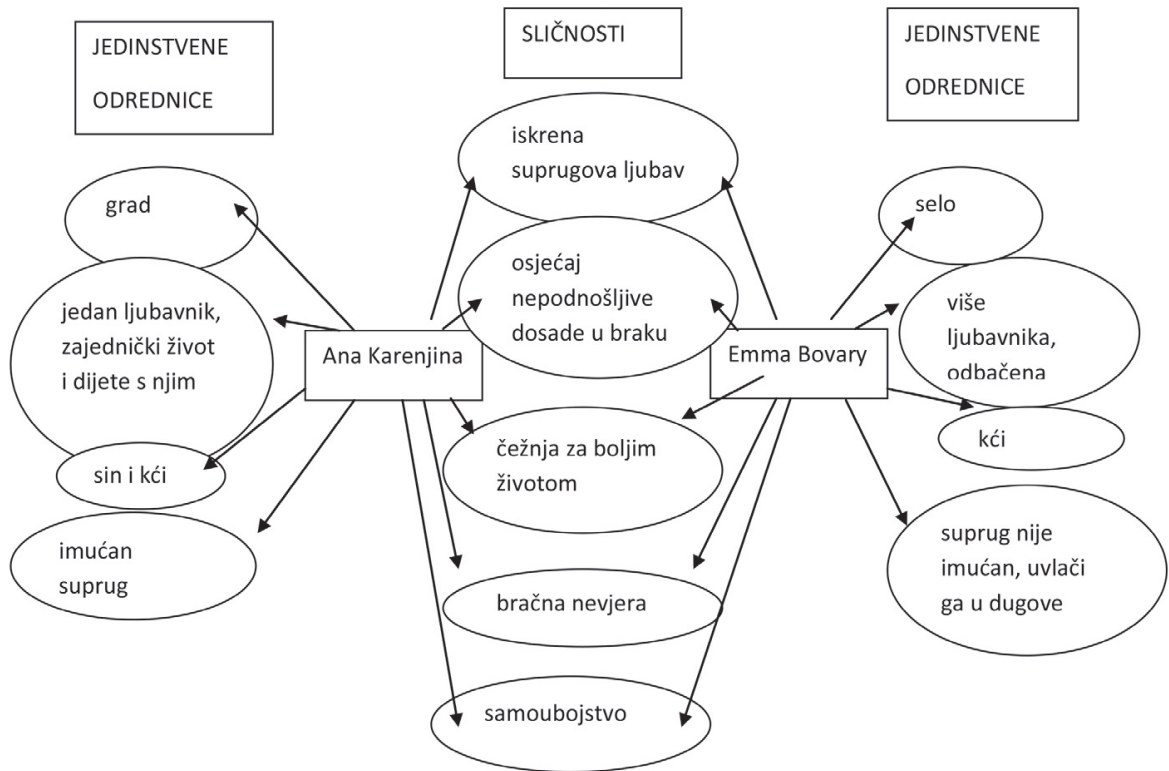
Nakon što smo interpretirali roman *Ana Karenjina* na zadanim razinama, nakon što smo vrednovali postignuća i proveli ankete, učenicima postavljamo nove probleme koje će rješavati za domaću zadaću. Zadatke možemo i precizirati:

Detaljno ste se upoznali s likovima romana, temom te Tolstojevim postupcima u romanu. Izaberite jednu od ponuđenih tema te je oblikujte u esej (400 – 600 riječi).

1. Ana kao majka, supruga i žena
2. Ana u svome vremenu i Ana danas
3. Sukob emocija i razuma u *Ani Karenjini*
4. Destruktivna ljubav Ane i Vronskoga
5. *Ana Karenjina* kao moderna romaneskna tragedija
6. Problem braka u modernom društvu

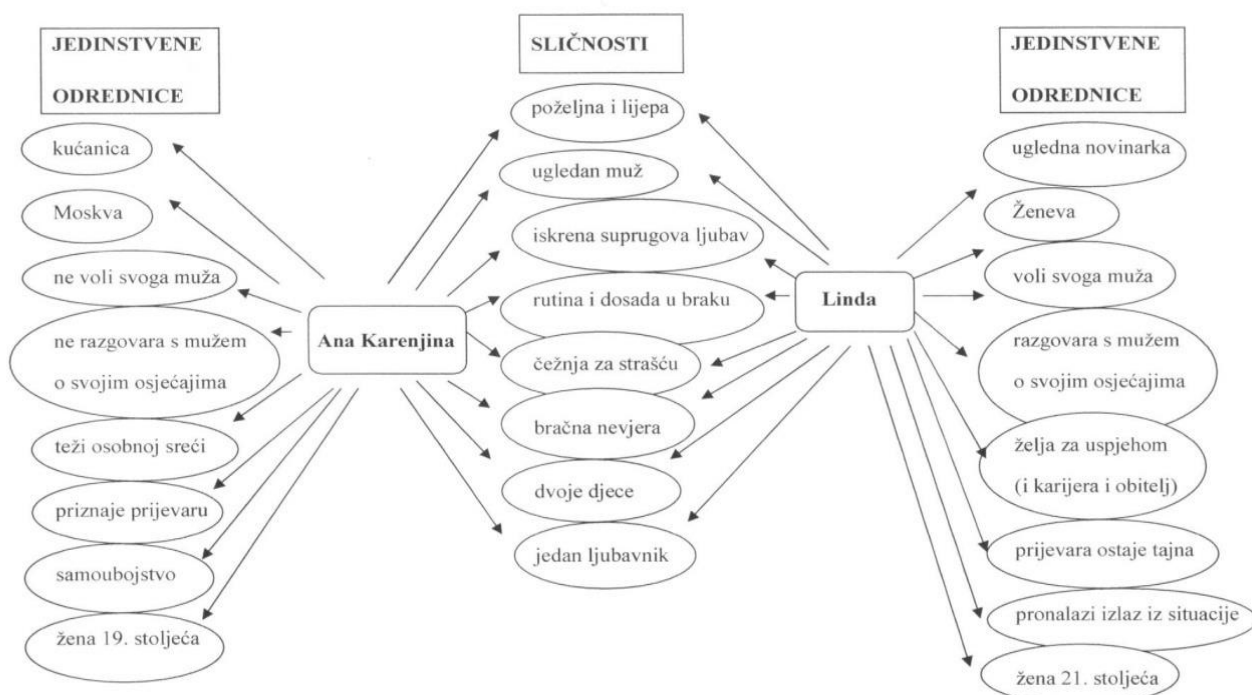
Učenici koji žele još više produbiti znanje o ovoj temi i aktualizaciji *Ane Karenjine*, izabrat će malo zahtjevniji zadatak. Ovaj zadatak zahtjeva da se pročita roman Paula Coelhoa *Preljub* u kojemu protagonistica Linda traži strast izvan braka jer je guši rutina i dosadna svakodnevnica. Ovime ćemo pokazati kako Tolstojevu temu obrađuju i suvremeni pisci. Nakon što pročitaju spomenuti roman, učenici će biti spremni da usporede lik Ane Karenjine i Linde po principu i grafikonu kako je to prikazala Ana Tomić uspoređujući lik Ane i Emme Bovary.⁶² (vidi sliku 2)

⁶²Ana Tomić: Ana Karenjina i Emma Bovary u metodičkom zrcalu, *Školski vjesnik* – časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu, god 63, br. 4, 2014., str. 705

Slika 2: Sličnosti i jedinstvene odrednice Ane Karenjine i Eme Bovary

Nakon što su pročitali roman *Preljub*, učenici su spremni da usporede protagonistice Anu i Lindu. Očekivane rezultate prikazat ćemo po uzoru na prethodni primjer:

Slika 3: Sličnosti i jedinstvene odrednice Ane Karenjine i Linde

Ovim metodičkim sustavom dali smo primjer izvedbe moderne nastave te smo pokazali kako može izgledati nastava u otvorenome metodičkom sustavu. Sustav se naziva otvorenim zbog toga što učenici sami biraju metode, oblike rada, nastavna sredstva i pomagala kako bi krenuli u rješavanje problema. Naglasak je na samostalnom učeničkom radu, dok je nastavnik koordinatorka. Usto, aktivnost učenika je u prvome planu, a aktivnošću se želi postići kvaliteta usvojenoga znanja. Treba naglasiti da ovaj sustav uvodi novost u ocjenjivanje, učenici samostalno vrednuju koliko je rad bio uspješan. Stoga možemo zaključiti da se ovim sustavom napušta tradicionalni oblik nastave, a teži se novim načinima u postizanju ciljeva u književnome odgoju i obrazovanju.

6. ZAKLJUČAK

Ovim diplomskim radom željeli smo ukazati na mogućnost suvremenih metodičkih sustava nastave književnosti. Najprije smo ukazali na brojnost realističkih romana u Nastavnom planu i programu za gimnazije, uzimajući u obzir da je veći broj njih dio obavezne lektire te da je većina romana obavezna na državnoj maturi, bilo na višoj ili nižoj razini.

Na temelju rezultata dobivenih empirijskim istraživanjem za koje je bio prethodno posebno sastavljen upitnik, ponudili smo novi metodički pristup u obradi lektire. Anketni upitnik sadržavao je pitanja koja su se odnosila na istraživanje stavova, mišljenja i odnosa učenika prema čitanju književnih djela, s posebnim osvrtom na čitanje romana realizma. Ujedno smo željeli utvrditi recepciju romana realizma i primjenjivost u svakodnevnim situacijama, to jest kakav je odnos učenika prema aktualizaciji problema kojima se realizam bavi.

Svojim odgovorima učenici su potvrdili polaznu hipotezu da nedovoljno čitaju te da najviše čitaju prozu i to najviše kao dio obavezne lektire. Iznenadilo nas je da ispitanici uglavnom smatraju kako romani realizma nisu zanimljivi za čitanje. Također se potvrdila polazna hipoteza kako ima previše romana realizma za čitanje tijekom školske godine te da učenici nemaju dovoljno vremena za čitanje svih romana realizma koji su na popisu lektire. Isto tako, potvrdilo se da učenici umjesto čitanja koriste i druge izvore i da ih druge obaveze sprječavaju u čitanju obavezne lektire. Iznenađujuća je činjenica da aktualizaciju romana realizma današnja mladež primjećuje malo ili tek osrednje. O korisnosti gledanja ekranizacije romana poslije čitanja, učenici su djelomično potvrdili polaznu hipotezu jer veći postotak ispitanih učenika smatra da je tek ponekad korisno pogledati filmsku adaptaciju romana.

Nakon dobivenih rezultata uvidjeli smo potrebu za novim metodičkim pristupom u obradi lektire. Najprije smo proučili metodičke sustave, tradicionalne i suvremene, u kojima se izvodi nastava književnosti. Usto smo uočili nužnost izvođenja nastave u suvremenim metodičkim sustavima kako bi učenicima približili književna djela i književne probleme te ih potaknuli na istraživački i samostalan rad.

Empirijsko istraživanje pokazalo je da se roman *Ana Karenjina* najmanje čita. Stoga je upravo to glavni razlog zašto smo ovaj roman pokušali približiti učenicima.

Otvoreni metodički sustav činio se kao najpogodniji zbog toga što smatramo da se treba težiti suvremenim sustavima u izvođenju nastave, a u ovome sustavu u osnovi je teorija slobode nastave; učenici sami odabiru metode, oblike, nastavna sredstva i pomagala kako bi krenuli u rješavanje problema, a nastavnik ima ulogu koordinatora. Isto tako, učenici sami vrednuju koliko je rad bio uspješan. Tako smo na temelju teorije o otvorenome metodičkom sustavu dali primjer kako bi se takva nastava mogla izvoditi.

Ovim smo diplomskim radom pokušali dati doprinos u obradi književnih djela. Ako je već izbor djela i pisaca zatvoren, učenicima možemo ponuditi otvorenost u obradi i interpretaciji književnih djela. Ujedno se otvoreni sustav čini kao najpristupačniji što se tiče izbora i slobode učenika u rješavanju književnih problema.

7. LITERATURA

1. Benjak, Mirjana: *Stendhalovi i Flaubertovi romani u metodičkom obzoru*. Sveučilište u Rijeci. Filozofski fakultet u Puli, Pula, 2006.
2. Benjak Mirjana. Ljubešić, Marko: *Od Peruška do otvorenog sustava*. Školska knjiga, Zagreb, 2013.
3. Bežen, Ante: *Metodika znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Profil, Zagreb, 2008.
4. Coelho, Paulo: *Preljub*. V.B.Z. d.o.o., Zagreb, 2014.
5. Diklić, Zvonimir: *Lik u književnoj, scenskoj i filmskoj umjetnosti*. Školska knjiga, Zagreb, 1989.
6. Flaker, Aleksandar. Škreb, Zdenko: *Stilovi i razdoblja*. Matica hrvatska, Zagreb, 1964.
7. Garaudy, Roger. *O realizmu bez obala*. Mladost, Zagreb, 1968.
8. Grosman, Meta: *U obranu čitanja*. Algoritam, Zagreb, 2010.
9. Mattes, Wolfgang: *Nastavne metode 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Naklada Ljevak, Zagreb, 2007.
10. Najev, Vedrana. Quien Sanja: *Novi metodički pristupi u obradi lektire*.
11. Nikolajevič Tolstoj, Lav: *Ana Karenjina*. Jutarnji list, Zagreb, 2013.
12. Penčić, Sava: *Realizam*. OBOD, Cetinje, 1967.
13. Rosandić, Dragutin: *Metodika književnoga odgoja*. Školska knjiga, Zagreb, 2005.
14. Rosandić, Dragutin: *Novi metodički obzori*. Školske novine, Zagreb, 1993.
15. Rosandić, Dragutin. Šicel, Miroslav: *Pristupi nastavi književnosti*. Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1970.
16. Slamnig, Ivan: *Svjetska književnost zapadnoga kruga*. Školska knjiga, Zagreb, 1999.

17. Solar, Milivoj: *Povijest svjetske književnosti*. Golden marketing, Zagreb, 2003.
18. Težak, Stjepko: *Metodika nastave filma*. Školska knjiga, Zagreb, 2002.
19. Tomić, Ana: Ana Karenjina i Ema Bovary u metodičkom zrcalu. *Školski vjesnik – časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, god 63, br. 4, 2014.,
20. Uskoković, Davor: *Vodič kroz lektiru za srednje škole*. Mozaik knjiga, Zagreb, 2009.

Ostali izvori:

http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf (19. 2. 2016)

<http://www.lektire.hr/> (25. 2. 2016)

8. SAŽETAK

Romani realizma pojavljuju se tek u trećem razredu gimnazija, odnosno srednjih škola. Tijekom trećega razreda učenici se susreću s najpoznatijim imenima i djelima hrvatskoga i europskoga realizma. Da bi utvrdili koja se imena i djela realizma pojavljuju i u kojoj mjeri, najprije smo proučili Nastavni plan i program za gimnazije Ministarstva obrazovanja, znanosti i športa iz 1995. godine.

Provedeno je empirijsko istraživanje za koje je bio posebno pripremljen anketni upitnik. Istraživanje se provelo u Srednjoj školi Buzet, pazinskoj Gimnaziji i strukovnoj školi Jurja Dobrile, Srednjoj školi Mate Balote u Poreču i u Gimnaziji Pula, a ispitano je ukupno 136 gimnazijalaca trećih razreda. Istraživanjem smo željeli dobiti podatke o čitanju među gimnazijalcima, s osobitim osvrtom na čitanje romana realizma te njihovu recepciju i primjenjivost u svakodnevnim situacijama. Rezultati su pokazali da učenici nedovoljno čitaju i kako smatraju da ima previše romana realizma za čitanje tijekom školske godine. Iznenadujuća je činjenica da su današnjoj mladeži teme realizma tek malo ili osrednje privlačne.

Takvi, dobiveni rezultati ukazali su na potrebu za novim, suvremenim pristupom u obradi lektire. Najprije smo proučili i prikazali tradicionalne i suvremene metodičke sustave u nastavi književnosti. Zatim smo prikazali suvremeni pristup obradi lektire *Ana Karenjina* u otvorenome metodičkom sustavu. Za otvoreni metodički sustav odlučili smo se zbog toga što prakticira slobodu nastave. Učenici sami odabiru metode, oblike rada, nastavna sredstva i pomagala te sami procjenjuju uspješnost rada, dok je nastavnik u ulozi koordinatora. Ovime smo radom željeli ukazati na potrebu izvedbe lektire u modernome, suvremenom sustavu koji potiče aktivnost učenika te brine o odgoju čitatelja.

KLJUČNE RIJEČI: metodika, realizam, gimnazijska nastava, književnost, otvoreni sustav, *Ana Karenjina*

9. SUMMARY

Realism novels appear in the third school class of highschoools. During the third school class students learn about the most popular autors and books of croatian and european realism. To determine which autors and books appear and how often we examined „Nastavni plan i program za gimnazije“ of croatian Ministry of education, scienceand sport from 1995.

A research has been made with special questionnaire. Research took place in four schools: Srednja škola Buzet, Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile in Pazin, highschoool Mate Balota in Poreč and Gimnazija Pula. 136 students were included in the research. With this research we wanted to get informations about their reading habbits, specially about realism novels and their reception and adaptation to every day situations. Results show that students are not reading enough. They also think that there's too much realism novels on the book list during the school's year. Suprising fact is that themes of those novels are little or mid-interesting to students.

Those results show us a need for a new and modern approach in books interpretation. Firstly, were searched and show traditional and modern metodical systems in literature classes. Then we show modern approach in the interpretation of „Ana Karenjina“ in open metodical system. We choose this system because students can choose their own methods, ways and tools. They also evaluate efficiency on their own, while the teacher is incoordinator role. With this paper work we wanted to show need of this modern approach which encourages student's activity and reading habbits.

KEY WORDS: methodic, realism, Gymnasium classes, literature, open metodical system, Ana Karenjina

10. POPIS GRAFOVA

Graf 1: Koliko tjedno u prosjeku čitate	9
Graf 2: Koji književni rod više čitate	9
Graf 3: Koliko je od toga lektira?	10
Graf 4: Romani realizma koji su na popisu lektire zanimljivi su za čitanje	11
Graf 5: Koje si sve romane realizma pročitao/pročitala?	12
Graf 6: Smatrate li da ima previše romana realizma za čitanje tijekom školske godine?	13
Graf 7: Slažete li se da se u nastavi dovoljno vremena posvećuje obradi svih romana realizma s popisa lektire?	14
Graf 8: Slažete li se da imate dovoljno vremena za pročitati sve romane realizma koji su na popisu lektire?	15
Graf 9: U kojoj mjeri, umjesto čitanja lektire, koristite druge izvore?	16
Graf 10: Ako koristite popratne izvore, koji su to?	17
Graf 11: Što vas najviše sprječava u čitanju romana realizma?	18
Graf 12: Smatrate li da bi čitanje ulomka nadomjestilo koncepciju cjelovitog čitanja?.....	19
Graf 13: Koliko su teme realizma privlačne današnjoj mladeži?	20
Graf 14: obraćate li pažnju na ideje romana realizma pri njihovu čitanju?	21
Graf 15: Nakon što pročitate romane realizma uočavate li poveznicu između društvenih problema tada i danas?	22
Graf 16: Procijenite koliko teme realizma utječu na vašu kritičnost prema društvenoj sredini u kojoj živite	23
Graf 17: Smatrate li da je korisno pogledati ekraniziranu verziju romana poslije čitanja?.....	24

11. POPIS SLIKA

Slika 1: Shematski prikaz didaktičke komunikacije	36
Slika 2: Sličnosti i jedinstvene odrednice Ane Karenjine i Eme Bovary	55
Slika 3: Sličnosti i jedinstvene odrednice Ane Karenjine i Linde	56

12. POPIS TABLICA

Tablica 1: Zastupljenost romana realizma u Nastavnom planu i programu za treće razrede gimnazije	5
Tablica 2: Shematski prikaz medija u mutimedijskome sustavu	37
Tablica 3: Shematski prikaz otvorenoga metodičkog sustava	41
Tablica 4: Pitanja za analizu i vrednovanje grupnoga rada	52

13. PRILOZI

13.1 Upitnik za empirijsko istraživanje

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

Tajana Kovaček, studentica

ANKETNI UPITNIK

za učenice/učenike trećih razreda gimnazija Istarske županije

Poštovane učenice/poštovani učenici,

Pred vama je anketni upitnik koji će poslužiti istraživanju mišljenja i stavova učenika trećih razreda gimnazija Istarske županije o pristupu romanima realizma. Rezultati ovog istraživanja poslužit će u svrhu pisanja diplomskog rada.

Cilj je ovoga istraživanja utvrditi recepciju romana realizma i primjenjivost u svakodnevnim situacijama te na temelju dobivenih rezultata ponuditi nove metodičke pristupe onim romanima kod kojih se primjećuju određene poteškoće u pristupu i recepciji.

Anketni upitnik sadrži pitanja koja se odnose na:

- istraživanje stava prema čitanju romana, s osobitim osvrtom na romane realizma
- utvrđivanje mišljenja o zastupljenosti romana realizma u lektiri
- definiranje odnosa prema romanima realizma

Pitanja pročitajte s razumijevanjem i pokušajte što iskrenije odgovoriti.

Anketni upitnik ne potpisujte jer je u potpunosti anoniman i koristit će se isključivo u svrhu navedenog istraživanja.

Najsrdahnije Vam zahvaljujem.

Spol: M Ž

Dob: _____

Mjesto rođenja: _____

Mjesto prebivališta:(navedi naziv općine ili grada)_____

Naziv škole koju pohađaš: _____

Smjer: a) opća gimnazija

b) jezična gimnazija

c) prirodoslovno-matematička gimnazija

d) klasična gimnazija

1. Koliko tjedno u prosjeku čitaš? (zaokruži samo jedan odgovor)

a) uopće ne čitam

b) manje od jednog sata tjedno

c) 1 – 5 sati tjedno

d) 6 – 10 sati tjedno

e) više od 10 sati tjedno

2. Koji književni rod više čitaš? (zaokruži samo jedan odgovor)

a) prozu

b) poeziju

c) dramu

d) diskurzivni književni rod (esej, životopis, autobiografija, memoari, dnevnik)

e) čitam podjednako sve rodove

3. Koliko je od toga lektira? (zaokruži samo jedan odgovor)

a) sve

b) skoro sve

c) ponešto

d) vrlo malo

e) ništa

4. Romani realizma koji su na popisu lektire zanimljivi su za čitanje.(zaokruži samo jedan odgovor)

- a) uopće se ne slažem
- b) uglavnom se ne slažem
- c) ne mogu se odlučiti
- d) uglavnom se slažem
- e) potpuno se slažem

5. Koje si sve romane realizma pročitao/pročitala?(zaokruži naslove)

- a) Ana Karenjina
- b) Madame Bovary
- c) Otac Goriot
- d) Posljednji Stipančići
- e) U registraturi
- f) Zločin i kazna
- g) neki drugi (navedite naslov): _____

6. Smatraš li da ima previše romana realizma za čitanje tijekom školske godine? (zaokruži samo jedan odgovor)

- a) uopće ne smatram
- b) djelomično smatram
- c) ne mogu se odlučiti
- d) uglavnom smatram
- e) u potpunosti smatram

7. Slažete li se da se u nastavi dovoljno vremena posvećuje za obradu svih romana realizma s popisa lektire?(zaokruži samo jedan odgovor)

- a) uopće se ne slažem
- b) uglavnom se ne slažem
- c) ne mogu se odlučiti
- d) uglavnom se slažem
- e) potpuno se slažem

8. Slažeš li se da imate dovoljno vremena za pročitati sve romane realizma koji su na popisu lektire?(zaokruži samo jedan odgovor)

- a) uopće se ne slažem
- b) uglavnom se ne slažem
- c) ne mogu se odlučiti
- d) uglavnom se slažem
- e) potpuno se slažem

9. U kojoj mjeri, umjesto čitanja lektire, koristiš druge izvore? (zaokruži samo jedan odgovor)

- a) nikad
- b) rijetko
- c) ponekad
- d) često
- e) uvijek

10. Ako koristiš popratne izvore, zaokruži koji su to: (zaokruži jedan ili više odgovora)

- a) skripte
- b) sažeci
- c) vodič za lektire
- d) internet
- e) navedite adrese: _____

11. Što te najviše sprječava u čitanju romana realizma? (zaokruži jedan ili više odgovora)

- a) detaljni opisi
- b) kompleksnost fabule
- c) jezik
- d) opširnost romana
- e) nešto drugo: _____

12. Smatraš li da bi čitanje ulomka nadomjestilo koncepciju cjelovitog čitanja romana realizma? (zaokruži samo jedan odgovor)

- a) uopće ne smatram
- b) djelomično smatram
- c) ne mogu se odlučiti
- d) uglavnom smatram
- e) u potpunosti smatram

13. Koliko su teme realizma privlačne današnjoj mladeži? (zaokruži samo jedan odgovor)

- a) nimalo
- b) malo
- c) osrednje
- d) mnogo
- e) vrlo mnogo

14. Obraćaš li pažnju na ideje romana realizma pri njihovom čitanju? (zaokruži samo jedan odgovor)

- f) nikad
- g) rijetko
- h) ponekad
- i) često
- j) uvijek

15. Nakon što pročitaš roman realizma uočavaš li poveznicu između društvenih problema tada i danas? (zaokruži samo jedan odgovor)

- a) nimalo
- b) malo
- c) osrednje
- d) mnogo
- e) vrlo mnogo

16. Procijeni koliko teme realizma utječu na tvoju kritičnost prema društvenoj sredini u kojoj živiš. (zaokruži samo jedan odgovor)

- a) nimalo
- b) malo
- c) osrednje
- d) mnogo
- e) vrlo mnogo

17. Smatraš li da je korisno pogledati ekraniziranu verziju romana poslije čitanja? (zaokruži samo jedan odgovor)

- a) da
- b) ne
- c) ponekad

18. Ako da, koliko to često činite?

19. Obrazložite svoj odgovor.

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the student to provide a justification for their answer to question 19.

20. Ukoliko ste pogledali ekraniziranu verziju nekih romana realizma, navedite koji su to romani bili.

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the student to list the titles of any screen adaptations of realist novels they have viewed.